

KŊIGA U DUBROVAČKOGA SEĀAKA.

— K. P. Dominković. —

Matica Srpska potakla je nedavno misao da se prouči što srpski seĀak ĉita i koliko ĉita, te je u tu svrhu imala veĉ jedan sastanak, na kojem su Ĺudi iz pojedinih srpskih krajeva referovali o ĉitaĹu kŊiga u svojim krajevima i pretresali kako da se nametne seĀaku ĉitaĹe kŊige koju ĉe on rado ĉitati, a samo ĉitaĹe donijeti mu koristi. Što je uĉinila Matiĉina konferencija za Srijem, Banat, Baĉku i druge krajeve, treba uĉiniti i za Dubrovnik. Koliko ja znam, nije se u nas pisalo ni pretresalo o tom, da li naš seĀak ĉita, i, ako ĉita, što ĉita.

Zadete li u koju kuĉu našega seĀaka, naĉi ĉete u mnogoj od njih i „biblioteku“. Nemojte misliti da je to bog zna kakva biblioteka; baš je vrlo skromna, nema vam tu stotine primjeraka, nego samo tri, ĉetiri, deset najviše. Od grede do grede, te mu tavan ili krov drže, pribio je seĀak jednu kratku đasku, a na Źnoj mu leži eijela biblioteka. Pa ako tu ne vidite nijednu kŊigu, onda su vam one jamaĉno pod strehom u ogŹištu; a to vam je obiĉno za zimskoga doba. Do kŊiga naĉi ĉete i gusle, taj stari srpski amanet, ali na Źalost sve to rjeđe. Stoji eto jedno do drugoga, pocrŹelo i zaĉađalo i jedno i drugo. Regbi da gusle mole one crne kŊige, da im saĉuvaju ono što su kroz vijekove Srpstvu dale. Vide, tuŹne, da ih po malo nestaje.

E, uzmimo te zaĉađale kŊige, da vidimo što su?

Prije nego se i pogleda koja je kŊiga, odmah upada u oko, što je sva zamazana, pocijepana. Ako se oprezno ne drŹi u ruci, ispadaju poderane ĉitave stranice, a i ono što ostane opet je pocijepano. Veĉ sam takav izgled kŊige daje dobar pojam da se te kŊige ĉitaju. Ne treba premetati koje su to kŊige; poznate ih iz daleka. Ako veĉ sasvim nijesu pocijepane, opaziĉete odmah na prvoj strani sliku Miloša ili Marka, cara

Y
H
И
B
E
P
S
M
T
E
T
C
K
A

B
И
B
Л
И
О
T
E
K
A

Lazara ili Banović Strahiće, i ostalih srpskih vojevoda i junaka. Kńige su redom štampane latinicom, što pokazuje da naš seľak nije vićan ćirilovici. Što nije vićan ćirilovici, to je najviše s toga, što se ona u pućkim školama malo ili ni malo ne ući, a drugo opet, — a to je naš grijeh — što se je i u Dubrovniku i ćegovoj okolici još od vajkada latinica tako uvriježila i u krv prešla da i sada dobar, ako ne veći, dio Srba kod nas piše latinicom i ondje, gdje bi trebao da piše ćirilovicom. Kod našega je seľaka, naravno, još gore. Dok je pohadao školu ili su ga vrlo malo ili ni malo ućili ćirilovici. Ako je što malo naućio, i to je zaboravio, jer netom ostavi školu više nikako niti piše niti ćita ćirilovicom.

Naš dakle seľak rado ćita junaćke narodne pjesme, i to latinicom štampane.

Ćita ih obićno zimi za dugijeh noći, Ľeti katkad svecem. Jedini je grijeh ovih kńiga, što su u nekoliko potisle gusle s ogńišta, tu najbolju kńigu srpskoga naroda. A to je vrlo pojmľivo. Stari Ľudi kod našega seľaka, nevićni nikako kńizi, jer je nijesu nikako ni ućili, umiru, a oni su gotovo još jedini ostatak naših guslara. Mladi opet znaju kńigu, pa više vole da ćitaju nego da pjevaju uz gusle. I tako se gusle pomeću. Starci imaju dosta vole da im se ćita koja pjesma, ali su ipak želni gusala. Vidio sam dosta puta iznemogle starce, te nijesu više bili u snazi da koju otpjevaju uz gusle, gdje za ćitav sahat nagone mlade da pjevaju uz gusle. Kad i kad ih sklone, ali katkad nikako, jer se oni isprićavaju na trista naćina, kako ne znaju, kako im glas nije za gusala i što vam ja znam! Elem, tako dode opet red na kojega mladićka, da im pjeva iz kńige. Naravno, to je pjevaće više za uspavaće, bez ikakve snage.

Koliko naš seľak voli da ćita, najbolje se vidi i iz toga, što su postariji Ľudi te ne znaju ćitati gotovo nenavidni na mlade te znaju. Mnogo sam puta ćuo starijega da govori mlademu, kad bi se ovaj nećkao da ćita: „Hajde pogodi mi! Da ja znam ćitati, mislim, ne bi mi kńiga nikada ispala iz ruke.“ Ženska bi opet cio dan molila iz „ofićice“ (molitvenika), samo kad bi znala ćitati. — Vrlo sam ćesto opet vićao naše seľake kad sele u daleki svijet, gdje kupuju narodne pjesme da ih ponesu sa sobom.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Za čudo, koliko god naš seljak voli da ima knjigu narodnih pjesama, opet nijesam ni kod koga našao niti jedne, a da nije bila sa slikama. Očit je to dokaz da on voli i slike. On vrlo rado posmatra cara Lazara s velikim brkovima i bradom, divi mu se bogatoj opremi, svili i kadifi. Junaka treba slika da mu predstavi kao junaka, i on će ga čitavo vrijeme posmatrati, mašujući glavom: „Ala je baš junačkog izgleda“. Gotovo žali što i on nije taki. A koñ? On treba da je jaka, debela vrata, da mu griva strši i da se propiñe. E, tad je baš za megdana. Kad im se otpjeva jedna, koja sobom nosi i sliku, svi se poslije zgrnu da gledaju kako u slici megdan dijele. Nije to samo prosto gledañe u sliku. Komentuju tu oni koji je junak junačnijega izgleda, u kojega je koñ boji, i dr. Opazio sam da su najradije gledali sliku *Marko Kralević i Musa Keseđija*. Pri toj slici, gdje Musa i onako jači izgleda, čuo sam dosta puta da kažu: „Baš Marku nema biti bilo s ñime lako!“ I tako komentar ide kod svake slike.

Ali neka opet niko ne pomisli da naš seljak čita jedino narodne pjesme, te da mu se „biblioteka“ sastoji samo iz tih knjiga! Uz narodne pjesme naći ćete i narodne pripovijesti, *Mudroga Čosa*, a u nekojim sam kućama našao i *Genovevu*. Začudilo me da pokraj ovijeh knjiga nijesam našao *Sanovnik* nego samo u dvije kuće, i ako naš seljak još mnogo drži do sañaña, sasvim da pri tumačeñu kojega sna gotovo uvijek doda: „San je laža, a bog je istina“.

Kako su našem selaku narodne pjesme najdraže, to on više voli da mu se one čitaju, nego li pripovijetke. Pripovijetke rado pričaju sami, a mladi ih rado čitaju za sebe, ili preko dan materi kad ona što krpi kod kuće.

Ne sjećam se da sam igdje našao Vukove narodne pripovijetke, a to za to, što ih nema štampanih latinicom. Nih bi, mislim, naš seljak rado kupovao i čitao, s toga što su mahom moralne tendencije koju naš seljak može iz ñih da razumije, te će mu se svidjeti tim više što je i sam još nepokvaren; a, s druge strane, što on još mnogo drži do usuda i narodnoga vjerovaña.

Koliko god su srpski kalendari najnarodnije knjige, u kojim će seljak naći veći dio onoga što on voli i što mu koristi,

ipak ga vrlo rijetko ili nikako ne ćete kod néga naći. Uzrok je tome ćirilovica. Naći ćete samo *Danicu*, kalendar hrvatskoga svetojeronimskoga društva. Našega selaka osobito zanima u koji dan pada koji svetac, kad je mijena mjesećeva — i ako i jedno i drugo gotovo sam zna — a najviše ga interesuje kakvo će biti vrijeme, kišovito ili suho. Radi ovoga posljedńega najviše voli kalendare u kojim ima to, pa takvom kalendaru uvijek daje pravo, pogodi li vrijeme ili ne. Ako pogodi, i pogodio je, ako ne, on samo ovo kaže: „Pa širok je svijet, tu i ne kaže da tako ima baš kod nas biti“. I tako kalendar ima uvijek pravo.

U nekoliko kuća našao sam i kalendar *Dubrovnik*, a mislim s toga, što je štampan većim dijelom latinicom. Ipak mislim da bi kalendar *Dubrovnik* mnogo više zašao u kuću našega selaka, kada bi rubrici: „Kakvo će biti vrijeme kroz ovu godinu“, posvetio dvije tri stranice za sebe. Naravno, to sve treba latinicom.

Eto, iz ovih vam se kńiga sastoji skromna „biblioteka“ našega selaka.

Što se tiće ostalih vrsti kńiga mogu reći ovo. Pričâ iz seoskoga života od naših novijih kńiževnika nijesam našao ni u koga, i ako naš selak rado sluša takove priče, samo ako nijesu preveć duge. Jednom sam im ćitao jednu priču Janka Veselinovića, i ta im se tako svidjela, da sam im morao nekoliko proćitati. Opazio sam pri tom da im se baš ne mile duga opisivańa, osobito opisivańa prirode. Izgledalo mi je kao da im je to nešto suvišno, jer je sami poznadu dobro. Od Veselinovićevih priča koje sam im ćitao, najviše im se dopao *Ćića Pera*. Kako je to za njih majstorski izvedeno! „Ima takovih sinova i kod nas“, primjetili su mi.

Kńige poučne, o tome kako će da se radi na polju i domu, ne voli naš selak, upravo im ne vjeruje, što mu je inače vrlo loša strana. Što ga je iskustvo za života naućilo, pri tom i ostaje, te u tom nikako ne popušta kńizi.

Iz svega ovoga što sam do sada kazao, dalo bi se izvesti ovo.

Naš selak ćita rado, i to narodne pjesme, pripovijetke i kalendare, te uz to voli i slike.

Priče iz seoskoga života, napisane narodnim duhom, trebalo bi turati među naše selake jer ih voli, a voli ih jer vidi u njima sebe.

S poučnim kńigama ide teže, jer ih baš ne voli.

Kńige treba da su štampane latinicom, jer ćirilovici se-
lak nije vješt ni običan.

Kraj svega ovoga, kńige ne smiju biti skupe. S toga je
zgodno što su narodne pjesme štampane tako da svaka kńiga
pjeva samo o jednom junaku. Na taj način kńige ne mogu
biti velike pa ni skupe, a sešak ih i onako jednu po jednu
kupuje, pa ih ima svijeh; što svakako ne bi učinio kad bi sve
bile složene u jednu ili dvije kńige, jer bi ga tad skupo stajalo
i on ne bi kupio. Tako bi se imalo učiniti i sa *pripovijetkama*
iz seoskoga života.

Za *poučne kńige*, mislim da bi bio najzgodniji put, kad
bi ih se iz početka turalo u ruke seoskih djaka, da im se za
malena priviknu. To bi trebao da bude zadatak učitelâ.

Tako bi se mislim uspjelo.

U Dubrovniku, septembra 1903.

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

— x. —

1. Узимала се истиност онако каква је, а није се смјело
крпити је потезима различитијех образаца, јер умјетност
стоји вазда толико далеко од истине, да није паметно још је
веће удаљавати, одмичући се од одређеног облика; а при-
рода је вазда велика у својијем дјелима, баш и у ономе што
би се на први мах могло узети као несавршено, судећи по
академскијем прописима, по граматичкијем правилима, по
примјерима облика. Стајати тијесно пригрљени уз истину, то је
напор умјетности у Низоземској и у Италији на почетку пет-
наестого вијека.

Адолф Венгури.

2. Жеља је свијех родитеља, да виде остварено у сино-
вима оно, што они нијесу могли да постигну.

Гете.

3. Учионица ако није храм, звјерска је пећина.

Томазо.

4. У сукобу двају држанстава, ако ћеш сигурно да иза-
береш, изабери оно које ти је трудње да извршиш.

Њемачка изрека.

DIVLJI ČOVJEK.*)

— P. I. Vukić. —

(2)

I.

Poznavao sam ga još iz ranog djetinstva. Kad god bi se iskupila djeca na igralište i počela se igrati raznih igara, on bi uvijek stajao snužden u prikrajku i gledao bojažljivo kako se drugi igraju, a sâm nije nikad u igri učestvovao. On ovo nije činio s toga što nije mario za igru; ne, nego čisto izgledaše kao da on na ovo nije imao prava, i kao da je zadovoljan bio da i ovako, što se ono veli, ma i kroz plot na nju nazirne. On je i ovdje izgledao kao onaj koji bi nezvan na svadbu došao i očekivao svakog časa da mu ko podvikne: „A ti šta tražiš ovdje?“ Djeca bi ga uvijek dirala, ismjevala i iznahodila mu razna pogrдна imena i nadimke, a on bi uvijek trpio i ćutao, i činio se kao da se to néga ništa ne tiče.

On je bio nišan u koji je mogao svaki slobodno gadati ne samo pakosnim šalama, uvredama i svima mogućim porugama i brutalnim doskočicama, već i drvlem, kameňem, pesnicama, koljenima i čim je ko htio! I na sve to, on bi se samo smiješio. Bože, koliko jada, koliko čemera, koliko duboke tuge izražavaše onaj osmijeh! Ali ne, ovo ne bješe osmijeh; ovo bješe gorak plač, jer on drukčije, čini mi se, i ne umijaše plakati...

Gledao sam kako mu po neki mali nevalalac zaide kradom iza leđa, pa ga onako iznenada shvati objema rukama za ramena, a nogu mu nekako vješto podmetne ispod négova koljena pa ga lupi nemilice o zemlju koliko je dug i širok, a ostali svi pritrče, pa ga počnu gnjaviti i mijesiti i nogama i rukama dok god im se ne dosadi, a on ni da pisne, samo steće.

Pošto bi ovi mali varvari na ovakav način zadovoljili svoju divlju ćud i ostavili ga, on bi još dugo, savijen u klupko, ostao na mjestu, obzirući se blesasto oko sebe, čisto kao da bi se i sâm ćudio kako je ostao živ. Onaj ledeni osmješak sad mu već nijesi mogao vidjeti. On se docnije javlao, možda onda kad bi drugi obično mogao plakati. Da, mogao, jer ima mukâ koje okamene i plač i suze!

*) V. br. 17 „Srđa“ o. g.

Sad bi on samo grčevito stiskao zube, a iskolačio i nekako čudnovato prevrnuo oči, od kojih mu se viđaše samo ono bijelo, prevučeno modrim i zakrvavljenim prugama, pa gledao i zirio, čini ti se, svuda i nigdje... Malo po malo, on bi se povraćao i dolazio k sebi od ovoga čuda. Najprije bi otvorio do pola usta, malo ih iskrivio u stranu i tako ostavio kao kad bi htio da proiznese slovo *a* i otegne ga u beskonačnu notu. Oči bi mu se postepeno povraćale i dobijale svoj prvobitni vid. Na tamno žutom licu, opervaženom čekićastom i razbarušenom kosom, koja mu bješe obuzela veliku polovinu malenog ispupčanoga čela, počelo bi da nestaje onih nervnih uzlova, koji bjehu tako sapeli i onakazili njegovu fiziognomiju, da izgledaše, Bože mi oprost, kao kakva batifoga. Pribravši se ovako, on bi se najprije poduprio rukom o zemlju i pokušao, ne znam, ili da ustane ili da kuša može li uopće i ustati, pa bi pogledao bojažljivo na svoje učitelje, čisto kao da bi ih htio pitati: smijem li ustati? I u taj čas, mogao si i opet opaziti onaj užasni osmješak, gdje zasija na njegovim usnama kao odblesak gélatske sjekire na osuđenikovu vratu, ili blijedi plamen zapaljene voštanice na hladnom mrtvačkom licu!

Nije boje prolazio ni kad bi se kući vratio. Tamo su ga pak tukli i zlostavljali, zato što su mu „haline“ bile „poderane i pocijepane“. Rekoh „haline“, i ako, u samoj stvari, ono čim se ovaj jadnik umotavaše, nemaše gotovo ništa zajedničko s onim što se obično razumije pod imenom *haline*. To bješe pravi mozajik, sastavljen iz stotinu trañâ i zakrpâ od sviju mogućih vrsta i šara. Na primjer, guñ mu je bio skrpljen od nejednakih parčeta starih stručina, otrcanih bjelina, nepotrebnih vrećina, proderanih čarapina i vazdan podobnih krpetina i obojaka, koje je nemoguće sve bilo zapaziti. Gaće i dokolenice nijesi mogao odlučiti od guña i, prema tome, može se zaključiti, da su i one bile istog porijekla od kojega je i guñ bio. Na dokolenicama nije imao kopača, s toga ih je vezivao na po dva tri mjesta s po jednim bijelim koncem. Kapa je, čini mi se, bila sastavljena od komadâ druge boje i drugih vrsta materije, ali za čudo, nije ni najmañe kvarila opću harmoniju ovoga čudnovatoga ruha. A što se obuće tiče, ja mislim, zališno bi bilo ovdje i govoriti o takvom luksu. Pa i ove trañe, kad bi bar

bile skrplene i stiplene kao što vaļa, nego su i one stršile i lepetale oko ņega na sve strane i čisto bi rekao kao da se same otimaju i uporno teže da se jedna od druge što prije razlete!

I šta je ovdje moglo biti „poderano“ i „pocijepano“, Bog će ga sveti znati. To su samo ņegovi domaći mogli dokučiti i pronaći, te su ga za to onako bezbožno tukli i zlostavljali.

No kad i zašto ga nijesu tukli?

Tukli su ga kad je gladan: zašto traži hleba; tukli su ga kad je žedan: zašto traži vode; tukli su ga kad mu se spava: zašto hoće da legne; jednom riječi, tukli su ga za svašta i za ništa, samo da ga tuku... A kad bi ih ko zapitao zašto to čine, dobio bi od prilike ovakav odgovor: „zato što je ukletva“, ili „zato što je nakaza“, itd. I to je sve. A u samoj stvari, on je, jadnik, bio kriv jedino za to što je bio živ, i što ga je Bog onakvog kakav je stvorio.

I jest, odista, poneki put priroda do zla boga ćudljiva. Ona ide iz jedne u drugu krajnost. Nekome biva prava, ņežna i dobra mati, a nekome zla i pakosna maćeha. Ona bješe i nad ņim pokazala, u najvišoj mjeri, sve svoje grubo maćihinstvo! Bože mi oprost, on ne priličaše na neko Božje stvorenje; on više izgledaše kao da ga je kakva nevješta ruka cijelog iz gñile umijesila. Djeca bi ga češće puta od snijega pravila, t. j. ne ņega, nego onako uopće, htjela su bajagi da naprave „čovjeka“, i, za divno ćudo, taj bi „čovjek“ uvijek na ņega ličio. „Eto (svi bi se u tome slagali) stas, obraz, nos, usta, uši — on te on, ni uzmi ni ostavi!“

Samo oči nijesu mogli nikako pogoditi. One su nekako ćudnovato blistale, da ti je čisto strašno bilo u ņih pogledati.

No ja ne ću da ga podrobno opisujem. Ja to ostavljam uobrazili čitalaca, neka ga zamišļa sebi kako ko hoće i umije, a nema sumnje da sličnih subjekata ima, i biće da ih je svaki od nas bar jedan put u životu vidio.

Sva ņegova krivica bila je jedino u tome, što ga je Bog takva sazdao. Za to su ga svi mrzili i smatrali kao neko prokletstvo, ili kaznu Božju, poslanu u ņegovu licu na cio ņihov dom. Svi su ga se nekako stidjeli i s nekim zazorom o ņemu govorili. Pa i ņegova rodena mati nije se ni malo mañe odlikovala, u grubijanstvu i surovosti naspram ņega, od ostalih

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ukućana. I ona ga ne bi drukčije zvala do: „ona naša nesreća, ona naša ukletva, ugasa!“ itd. A međutim, i on je imao kršteno ime kao i ostala čeljad, i, kao za neku pakost, baš takvo ime koje je nému najmañe dolikovalo. Promislite samo, on i *Drago!* Zar ovo nije ironija na sami smisao tog imena? Zar ovo ne zvoni tako isto kao kad bi neko kazao: tiha oluja, ili sjajna pomrčina? Baš i ovdje, kao da je htjela négova huda sudbina da mu se gorko podsmijehne i do kraja ostane sebi dosljedna. Jer mjesto négova pravog imena, on je dobio stotinu raznih imena i pogrđnih nadimaka, kao na primjer: sukletva, sudrma, ugasa, nakaza, ukletva, dëkara itd. (Ovo posljedñe ne znam ni sâm što znači, ali i tako su ga zvali). Ali od sviju tih epiteta, najčvršće je za ű prirastao nadimak „Traño.“

Ovako su ga najprije prozvala djeca, za tim cijela ulica, a najposlije, po neophodnosti, i domaći su ga tako zvali. Na primjer, kad bi se nalazio gdjegod podaleko od kuće, pa kad bi iko od poznatih u négovoju blizini bio, oni bi najprije dozvali toga poznatoga, pa dodali: „Kaži, molim te, toj našoj ukletvi, neka se vuče doma itd.“ I tek onda, kad ne bi slučajno kod néga niko bio, prevalili bi, s velikom mukom i nekako čudnovato, preko jezika: „o Traño!“

Bilo kako mu drago, ali ovo mu ime ostade mjesto krštenog, kojim ga nije više niko nikad zvao.

Kazao sam već kako su ga tukli i zlostavljali i doma i izvan doma, kao da je svakome Bog zna kakvu pakost bio nanio, a međutim bio je, što se ono kaže, mañi od makova zrna, i ne vjerujem da je ikad ikome zla promislio, kamo li učinio. Što se négovih domaćih tiče, to bi se s jadom moglo nekako i objasniti; razumije se, na prvom mjestu njihovom prostotom, a poslije, onim uobraženim „stidom“ i glupom predrasudom kako je bajagi on neko „prokletstvo“ i „kaštiga“ njihov doma itd. Ali djeci šta je trunio? Vjerujte, iz mržñe ovo nijesu činila, jer ga nijesu imala za što mrzjeti, nego prosto onako, kako se ono veli, trčali su svi na „mek prijelaz“ i svaki je htio da se jevtino „proslavi“ i da istakne nad űnim svoju moć i silu. Možda se ovdje i krije onaj instinkt, koji nam onako divno pjesnik predstavlja:

„Vuk na ovcu svoje pravo ima,
Ka' tirjanin na slaba čovjeka“ ...

I u samoj stvari, ko od nas nije po malo „tirjanin“? Ili ko bar od nas ne bi to postao kad bi mu moglo biti, t. j. kad bi našao slabijega od sebe? A u Trañu našao je svaki slabijega od sebe i, valda je za to i bio svaki tiranin, i bez sumnje mislio da ima „pravo“ da to bude!

Rekoh da je u ñemu svaki našao „slabijega“ od sebe, ali to nije tačno. On je bio slabiji, ne s toga što nije imao dovoljno snage i srčanosti da suzbije i odupre se ovoj napasti, već prosto što je htio da bude slabiji, i što je mislio, tako ti bar izgledaše, kao da nema ni prava da se kome protivi i odupire. Da, izgledaše ti ne samo kao da on ne bi ništa imao protivu ovakoga zlostavljanja, već, na protiv, kao da mu to baš godaše, i kao da u tome nalažaše neko zadovoljstvo, t. j. zadovoljstvo u zadovoljstvu drugih, prinoseći za to dobrovoljno sâm sebe lično kao žrtvu toga zadovoljstva.

Priznajem da ovo izgleda malo paradoksalno, i možda se ja i varam u svom posmatranju, ali ipak ja drukčije nijesam mogao objasniti ovo ñegovo zagonetno držanje. Saleti ga, na primjer, kakvo slaboduho i plašljivo vižle, koje ne bi moglo ni muhu s mlijeka istjerati, pa ga izgnavi do mile voje i na ñemu „izduši“ za sve ono što je od drugih izvukao, a on ni prstom da makne, ma da bi ga mogao kao kudjelicu vune u zubima nositi. Pa ne samo to što se nije branio, nego, za divno čudo, nije nikad ni bježao niti se klonio ovakve napasti. Čim bi se koji na ñega napustio i doviknuo mu, jamačno radi većeg uspjeha, „čekaj mi se Traño!“, on bi odmah za jednu stopu izbacio lijevu nogu u naprijed, desnu ukočio i ostavio je od prilike u onakom položaju, u kom se obično drži kad se gada u nišan; ruke bi objesio i ostavio slobodno da mlataraju niz obje bedre, a glavu malo pognuo; poslije bi iskrivio vrat i gledao, nekako čudnovato, preko ramena na onu stranu od kuda bi dolazio ñegov napadač, i tako mirno ostao i čekao strpljivo dok god bi se ovaj „nasladio“ i uvjerio se da i od ñega ima na svijetu neko slabiji i gori.

Eto, ovakav je on bio u ovome „dobričina“!

A kad bi pak trebalo uspuzati se na najviše drvo, pa se

u samom vrhu 'objesiti za noge o kakvu tanku grančicu i tu ostati dok bi drugi n. pr. izbrojio razgovjetno i na tenane, od jedan do dvjesta; kad bi trebalo skočiti s kakvog najvišeg zida ili popeti se uz najvratolomniju stijenu, i tamo stojati na jednoj nozi čitavo pô sahata, gledajući pravo u sunce, to je samo on mogao, i u takvim podvizima nije ga mogao niko ni dostići a kamo li preteći. Dovoljno je bilo samo da neko izusti: „ko može (ili ko smije) da učini to i to?“ i on je uvijek prvi bio gotov da se takvom čikañu s očiglednom radošću odazove. I onda bi tek slobodno izašao iz svoga prikrajka, plunuo na ruke i s velikim zadovoljstvom pristupio ovakvom opasnom sportu.

Sjećam se, jedared bilo nas je mnogo na okupu, kad neko od drugova javi da je vidio na „erkovnoj“ topoli jedno gnijezdo, ali je, veli, tako visoko, da ga ne bi „bastalo“ nikome skinuti.

— Ko? odazva se Traño, mene Boga mi bi.

I za čudo, ovo nikoga ne iznenadi, a drugom bi se svi grohotom nasmijali. Svi su znali da je on u ovakvim stvarima nenadmašan.

Uputimo se svi, a Traño pred nama, „rečenoj“ topoli. Zaista, imaše gnijezdo koje se jedva viđaše kao kakva crna tačka pri samom vrhu jedne dugačke i vite grane, koja se odvajala kôso i izvijaše visoko od rasoha koja se nalažahu od zemlje na visini od prilike šest do sedam čovječjih bojeva. Traño se ne promišla mnogo. On pritegnu malo one trañe oko sebe, plunu na ruke i poče se peti uz ono glatko kao svijeća stablo. Do rasohâ je došao bez velike muke, premda i ovo ne bješe lak posao. Sad pođe da se čapa kao mačka po onoj kosoj grani. Puzio je potrbuške kao zmija. Stigao je već bio do polovine grane, ali je gnijezdo bilo još vrlo daleko. Puzio je dalje, i ako je s velikom mukom održavao ravnotežu na onoj vitoj i glatkoj grani, ispod koje zijehaše ona strašna propast koja mu je svakog časa mogla grobom postati. Ali se on peo smjelo i neumorno, sve dalje i dalje. Na jedanput primjetismo s užasom kako se grana poče sagibati i popuštati pod težinom ñegova tijela i sve više i više dobijati horizontalni položaj, a gnijezdo je bilo još jednako vrlo daleko. Očigledno je bilo da će se grana prije sasvijem saviti a možda i slomiti, nego se on i približi gnijezdu.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ali on na ovo nije ni mislio, a ni mi ga nijesmo opominjali, i ako već poče da nas hvata strah i da osjećamo kao neku studen oko srca. Mi smo bili kao hipnotizovani i gledali zabezeknuto šta će najposlije biti.

Što je dale puzio, grana se sve više i više savijala, dok je najposlije došla u takav položaj, da mu je već glava za čitave dvije stope ostala niža od noša. Sad već i kad bi htio, ne bi se mogao natrag vratiti, a ići naprijed značilo bi ići u smrt! Ovo nam sad bješe svima jasno.

— Stoj, stoj đe si se našao! povikasmu svi kao iz jednoga glasa.

Do duše, mi mu nijesmo mogli pomoći, ali htjeli smo da bar pozovemo koga od starijih dok on još nije poginuo, pa poslije kako mu Bog dá. On za časak zastade i pogleda najprije na nas, pa poslije na ono gnijezdo, koje još za čitavi čovječji boj visaše ispred njegovih ruku. I ne obraćajući pažnju na našu opomenu, poče i dalje, sad već s glavom dole, puziti. Grana se i dalje savijaše i sve postepeno idаше s vrhom dole, dok ne dobi sasvijem odvjescni položaj. Mi se počnemo „komešati“ od užasa. Mnogi se od straha razbjegoše, a mnogi udariše u plač i kuknavu. A on, kao da se to néga ništa ne tiče, spuštavaše se mirno dalje k onom ojađelom gnijezdu. Od jedanput čusmo da mu se ote uzvik: „hå!“ i, baš u času kad bješe već dopro rukom do gnijezda, noge, koje mu dotle bijahu skopčane i pripijene čvrsto uz onu granu, skliznuše i poletješe sa svom brzinom k onoj propasti. Mi svi vrisnemo od užasa i zatvorimo oči da ne vidimo taj prizor kad će on oblijepiti i prsnuti kao jaje o onu ledinu. Počekasmu nekoliko trenutaka, koji nam se učiniše cijela vječnost, i pošto na svoje veliko iznenađenje ne čusmo ništa da lupi o zemlju, sa strahom otvorismo oči i vidjesmo čudo. On se bješe uhvatio snažno objema rukama za sam vrh one grane, a cijelim tijelom visi nad onom propasti, koja se bješe, blagodareći izvanrednoj vitkosti one grane, sad toliko smaňila, da ga ne razdvajaše od zemlje više od šest do sedam metara.

Nama laknu na srcu i poletimo svi k nému, gotovi da ga dočekamo i uzdržimo na svojim rukama. Ali se brzo uvjerismo da je on još toliko visoko, da mu naša pomoć ne može ni od kakve koristi biti. Mi opet padosmo u očajanje i ne znadosmo

što da preduzmemo. Međutim, čusmo gdje on zapita sasvijem mirno:

— Jeli ovo mnogo visočije od „Krive Grede“?

— Jest! nije! povikasmu svi i sami ne znajući šta zborimo.

Na jedanput on otpušta ruke i poletje dolje, a mi svi stuknemo u jedan glas, koji se stopi s onim potmulim šumom te ga proizvede onaj njegov vratolomni skok na zemlju. Najprije pade na noge, pa poslije odskoči nazad i prostrije se na legja koliko je dug i širok, zajedno s onim dobrosretnim gnijezdom, kojega, u najkritičnijem momentu, ne bješe zaboravio u njedra staviti. Za nekoliko trenutaka bješe obesviješćen i ne micaše se nikud s mjesta. Ali, to ne traje dugo. On brzo dode k sebi i otvori oči, i odmah poletje rukom put nedara, da se uvjeri je li mu još tu ono gnijezdo. Zatim se polako diže i poče hodati, kao da kušaše može li i da li su mu čitavi svi organi njegova tijela. Pa pošto se uvjeri da mu je sve na svom mjestu, povika veselo:

— Vaistinu nije mi tođavođe, samo mi malo noge trnu i, onako... čujem u lamarima neke fiskove... drugo ništa.

Međutim, mi smo mu jednako laskali, hvalili ga i iskreno se divili njegovoj odvažnosti. Njemu je ovo očigledno godilo i bio je potpuno srećan što mu je ispalo za rukom da kupi, ma i po tako skupu cijenu, našu trenutnu *blagonaklonost*.

I za čudo, sa zalaskom sunca svega bi toga nestalo, i sutra dan opet bi nastupili među nama isti pređašnji odnošaji.

Ili, na primjer, kad bi smo se igrali „bitke“, pa se razdijelili kockom na po dvije jednake stranke, na „Crnogorce“ i na „Turke“, on bi, u ovakvim slučajevima, svojom odvažnošću uvijek odvojio od drugih. Za ovakve „bitke“, kao oružje služili su nam luci i strijele, koje smo, razumije se, mi sami pravili, kako smo znali i umjeli. A mjesto municije, svaki je morao imati za pojasom po nekoliko dobro zaoštrenih spica, šiljaka. Onda bismo odredili mjesto i vrijeme borbe, a radi više oridinalnosti, pogradili šančeve i podigli utvrđena, gdje smo ponekad i „topove“ namještali. Do duše, ti topovi izgledali su na prvi pogled sasvijem bezopasni i malo ubojiti. Ali prevario bi se ko bi o njima ovako mislio. Jer, kad god bi smo za čas „zaboravili“ da je ovo šala i zabava (a ovo se često dogadalo), pa bi-

smo pobacali luke i strijele, a latili se drvla i hladna kameña, onda bi i „topovi“, onako toľagačke, igrali vrlo vaŹnu ulogu, a oni, u samoj stvari, i ne bijahu ništa drugo do debele batine.

Ovakvih „šala“ često je bivalo i nikad se nijesu svršavale bez po nekoliko krvavih glava, a vazda ih je više bilo na onoj strani protivu koje se Traño borio. S toga su ga u ovakvim slućajevima obiĉno zvali: „Srđa Zlopogleđa“ ili „Budalina Tale“, što je, razumije se, zavisilo od stranke kojoj bi toga dana pripadao. Ovo je bila jedina igra koju je on više od svega volio i koju mu ne bi mogao niko, baš i kad bi htio, zabraniti. Ali ovo niko ne bi bio ni pokušao; naprotiv, svi su ga vrlo rado primali i više puta naroĉito radi űnega „metali bruškete“ da vide na ĉijoj ěe strani on biti. Ovo je za űnega bivao dan najviše sreće i radosti. On bi se sav preobrazio, da ga ĉisto nijesi mogao poznati. Postao bi nekako ohō, slobodan, okretan, oduševľen, razdragan i gotovo razborit, a oĉi su mu plamtjele kao dvije varnice.

Ali, na űnegovu veliku Źalost, jednoga dana i ova mu se radost oduze.

To je bilo ovako.

U oĉi jedne uglavľene ili, ako hoćete, objavľene bitke, pošto je sve bilo gotovo i spremno za sjutrašni dan, dođe neki mali obješeňak i dovuĉe jednu dugaĉku i zařđalu cijev od neke stare arnautske „devetolamice“, koja je, ko zna otkad, bila negdje zaturena ili moŹda sluŹila za legalo kokoškama, pa reĉe: „Evo topa, sad treba samo da nabavimo praha i olova!“ — „Ura!“ povikasmu svi u jedan glas i obećasmu sveĉano na ma kakav naĉin nabaviti potrebnu municiju. Skrijemo „top“ te noći u neke koprive, i razidemo se svi kućama, pošto se prethodno zakunemo, da ěemo ovu „ratnu tajnu“ najbriŹljivije ĉuvati.

Sjutradan, taĉno u određeno vrijeme, obje neprijateljske strane nalaŹahu se na svojim mjestima. Svaki od nas s malim izuzetkom taĉno je odrŹao rijeĉ i donio po malo baruta, koji je, budi među nama reĉeno, svaki morao ukrasti; i sve to saspmemo u onu cijev, koja se gotovo do pola napuni. A u nedostatku olova, onu drugu polovinu nakreamo punu pijeska i sitnoga kameña; pa je dobro zastupamo, potprašimo fľlu i namjestimo na šanac, ogradivši je cijelu kameňem, da se ne

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

„praćne“. Nijesmo zaboravili ni vatru propiriti, koja nam je bila nužna u svoje vrijeme za „paľbu“. A za „tobdžiju“ izberemo jednoglasno Trańa, i s tim je bilo sve gotovo za boj.

Sad je trebalo samo izazvati neprijateľa i vještim manovrańem namamiti ga do samih šanćeva, pa onda opaliti, i, pobjeda je gotova! Svi smo gorjeli od žeľe da se što prije otpoćne, a Trańo, je bio prosto u ushićeńu od radosti. Odredismo avangardu, ona poletje u susret neprijateľu i odmah otpoće strijeljanje.

Šilate spice poletješe vazduhom kao slanke kad ih zavitlja bujni vikor, ali ni jedna ni druga strana nije uzmicala: samo se ćuo poklić i junaćko sokoľeńe. Ovo je trajalo od prilike pō sahata, i onda si mogao vidjeti gdje na obje strane poćeše odbacivati luke i strijele a laćati se drvľa i kameńa.

— Nestalo je džebane! Ha, kameńem sokolovi! zaću se glas sa bojišta.

Sad već stvar uze ozbiljan karakter. Zaboravi se za ćas da je ovo „igra“, i zapľušta kameńe kao kiša s obje strane. Otpoće junaćki okršaj, i sad si već mogao ćuti i po neki ne baš viteški uzvik, kao na primjer: „jaoh mene, majko!“ ili „kuku meni, nano!“ Mogao si vidjeti gdje se po neki uhvatio objema rukama na glavu, za nogu, pa lelećući ustupa s bojnoga poľa. Ali ovo nije nikoga plašilo; na protiv, ovo je još više raspaljivalo u drugima ratoborni duh.

Na jedanput „turska“ rezerva ućini juriš i, ćim se sastavi sa svojom avangardom, osu na „naše“ ćitavu kišu od buľuľa. Naši takode izadoše iz svojih šanćeva i odgovoriše im takvim istim pľuskom kameńa. Malo po malo, pa se pomiješasmo, i sad tek nastade prava tuća. Bili smo se oćajno: i drvľem i kameńem, i rukama i nogama, i svaćim što nam je pod ruke padalo. Trańo je letio po bojnomo poľu i razgonio neprijateľe kao vuk jagance. Mi smo ga samo sokolili ili klikovali, kad je potreba bila: „Ha, Srđa, ovamo! ha, Srđa, tamo!“ a on je sipao kameńe, ili vitlao oko sebe batinom za petinu drugih.

Mi smo već gotovo zaboravili bili na skrojeni plan, dok od jedanput ne zavika Trańo koliko ga grlo daje: „Ha, ko je Crnogorac u šanćeveľe!“, pa potrća prvi, a mi svi za ņim, i za

tren od oka svi se nadosmo kod „topa“. Neprijatelj nas pogna i zadržao se pod samim šančevima. Na Trañov znak, mi svi odstupismo za nekoliko koraka nazad, a on međutim uze jednu glavnu, duhnu u ņu, pa je približi polako onoj cijevi, a glavu izvi malo u stranu, i onako preko ramena baci na nas jedan kosi pogled u kojem se ogledaše neopisana radost. Mi stojasmo kao okameñeni i očekivasmo šta će biti. Na jedanput, faļa plānu, i ono čudo zagrmle kao da grom udari posred nas. Čusmo lijepo kako fijuknu nad našim glavama ona cijev, i zavezča daleko iza nas, negdje o neke ploče, a ono kameñe kojim bijaše zatrpana, zagrohota i razletje se na sve strane, kao da bješe pod ņim lagum pukao! Mi na prvi mah onijemismo od čuda, pa se poslije počesmo buditi kao iza sna i prisjećati se: „Što smo uradili? Ta ono nijesu Turci! Pa šta će s nama biti ako budemo koga ubili?“ Ova misao, koja do sad bijaše za nas sasvijem tuda, sad nam od jedanput kao muña sinu u glavu, i mi se od ņe svi užasnemo i nagnemo kud koji bježati, plačujući, lelečujući iz svega glasa!

Ovo isto učiniše i naši protivnici, od kojih srećom niko ne postrada, kao da se htjela tim potvrditi ona narodna izreka koja veli: „nesrećnog samo lubarda bije“.

Samo Traño stajaše pobjedonosno i dostojanstveno na vrhu od šanca, i pogledaše zabezegnuto oko sebe, čisto kao da bi htio reći: „pa zašto *naši* bježe kad je neprijatelj slomljen?“

On i ne slućaše šta se „iza brda vaļa“, i šta sve poslije toga može nastupiti. On bješe potpuno svijestan svoga „velikoga“ podviga i sad s pravom očekivaše hvalu i priznañe svojih saratnika, a da li je ko od „Turaka“ poginuo ili ne, to ga nije interesovalo. Glavno je da su oni pobijedeni i to blagodarći ņemu, i on je sâm sobom bio potpuno zadovoljan. Ali zašto naši bježe, ovo nije mogao nikako sebi objasniti.

Na ovaj šum, lelek i grmljavu, kao što se moglo predvidjeti, okupi se čitava vojska od preneraženih matera, baba, strina, maćeha i sviju mogućih tetaka. I onda, one sve, pošto na svoju veliku radost konstatovaše da se nije nikakvog osobitoga zla dogodilo (osim valda što je po neki ostao krvave glave, ili dobio po koju modricu na ledima, a to se tek ne može uzeti ozbiljno za neko osobito zlo), ali pošto se to samo slučajno nije

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

dogodilo, a pošto se u buduće može baš „slučajno“ vrlo lako dogoditi, to, kao preventivno sredstvo, doniješe ovakvo riješenje:

Osim primjerne kazne, koju svaki od nas treba da iskusi, da se od danas ukine i za vazda zabrani tako zvana igra „bitke“, a svi luci i strijele da se bez pogovora sagore i unište, jer, po njihovu mišleću, i ako to nije Bog zna kakvo opasno i smrtonosno oružje, ipak je dovoljno silno da bi se ním moglo vrlo lako kome oko izvaditi, a to već ne bi se moglo ne nazvati „osobitim zlom“. Ovo riješenje s mjesta da se izvrši, dodade ovaj ženski forum, i odmah otpoče od one tačke, koja govori o „primjernoj kazni.“

No, ovo nema nikakve veze s ovom pričom, osim, što je i sad siromah Traño izvukao više od sviju nas.

I tako se mi lišimo za vazda jedne svoje omiljene igre a Traño svoje najviše radosti, koja mu toga dana iščeze za uvijek, zajedno s onom kobnom „devetolamicom“, kojoj ne mogasmo nikad više u trag udariti. Njegova slava i ovoga puta traje samo do zalaska sunca, a sutra dan, na sve se to zaboravi kao da nije ništa ni bilo.

Medutim, većina od nas bila je već blizu one raskrsnice, koja skreće po raznim putevima života, koji svuda vode, samo nazad nikoga ne dovode. S toga mi ovo i izgleda kao poslednja provala našega bujnoga mladahnog nestašluka, ili završetak srećnoga i veseloga djetinjstva, od kojega se postepeno prelazi u ovaj mučni i čemerni život.

U to vrijeme, između ostalih i Traño završi svoje jadno djetinjstvo, i pod općim izgovorom „da ne zaludniči“, odrediše ga da čuva najprije kozliće i jagańce, a za tim i krupnu stoku, od koje se već nije nikad ni odvajao.

(Nastaviće se).

DANIELE CORTIS.

— Antonio Fogazzarro. —

Glava XV.

(16)

Tajna gospode Cortis.

Odvjetnik Boglietti ode u Cortisa na dvanaest i četvrt, te ga sluga uvede u sobu za učenje, moleći ga ponizno da pričeka časkom gospodara koji će odmah doći. Pet časaka kašnje uđe gospoda Cortis čudeći se u velike ovom zakašneću zastupnika svoga sina i u velike žaleći što gospodin treba da čeka.

Gospodin, smeten ovom prekazom i ovom govorljivošću stare igračice, stade se učtivo braniti.

— Služite se, reče gospoda, neprestano se osmjehujući.

— S dopuštećem

Sjede i ona, da ga ne ostavi sama. Odvjetnik, slabo raspoložen na taj neočekivani razgovor, htio se izviniti, ali njegove zbuñene riječi, nailazeći uvijek na onaj medeni osmijeh, pomañkaše mu.

— Zastupnik moj sin, preuze gospoda, mnogo je zaposlen. Vaļa da oprostite.

— Oh, odgovori odvjetnik, znam dobro. Dapaće, nadoda, vaļa da čestitam gospodi, pošto ćujem da ste mu majka

Gospoda sklopi ruke i podiže oči k nebu.

— Jesam, jesam, reče ona, sretna majka! Niko ne može znati koliko sretna!

Odvjetnik se poboja da mu ne stane to objasnivati, te netom pristojno mogne, izvadi časovnik.

— Mislim, reče on, da se ovdje ima naći jedno drugo čelade, kako mi je jutros Vaš gospodin sin pisao. Ne znam da nije možda već došlo.

— Mogu li znati? promrmla gospoda Cortis, pružajući se tijelom i licem s najuslužnijom želom.

— Mislim neki poznanik. Senator di Santa Giulia.

Ona skoči na noge.

— Senator? reče ona. Barun Karmin? Ima se naći ovdje?

— Ali . . . čini mi se! izmuca odvjetnik, iznenaden.

Gospoda izleti iz sobe bez riječi i vrati se odmah.

— Nije došao, reče ona, a sada zaklišem Vas, kažite mi zašto ima doći? Oh, gospodine, nastavi šireći tragički ruke i drmajući glavom, jer je odvjetnik malo oklijevao, pita Vas jedna žena, jedna majka, majka zastupnika Cortisa!

Odvjetnik se nasmiješi.

— Bože moj, gospodo, reče on, ne uznemirujte se. Ne radi se o dvobojima, već o pomirljivim stvarima.

— Pomirljivim! usklikne gospođa Cortis glumačkom ironijom. Vi za cijelo znate, gospodine odvjetniče, da između neke čeladi ne može da bude pomirljivih stvari. Oh, da, između neke čeladi

Umukne, s podignutim prstom, i okrete glavu k vratima. prisluškujući.

— Zazvonili su, reče Boglietti. Biće senator.

Gospođa ga zgrabi za ruku.

— Gospodine! reče ona, zaklišem Vas! Vi nijeste govorili sa mnom! Vi me nijeste vidjeli!

Ona odleti, a odvjetnik još gledaše rastvorenih usta u vrata koja se bijahu za nom zatvorila, kad debela glasina senatora di Santa Giulia zabuči s protivne strane:

— Dobar dan.

Senator bješe omršavio, požutio, lice mu bijaše nekako tamnije, mračnije; ali jak glas, upravni stas i oholo držaње ne bijahu se promijenili.

Baci se kosimice na nasloňać, metnu nogu preko noge i zavali glavu na dušeke.

— Oh, reče on zadovoljan, kako grdno uživam što se nalazim s ovim svojim slatkim odvjetnikom! Lijepo Vi pišete; imate lijep stil! Ono je Vaše pismo izvrsno po formi. Sadržaj izgleda malko lopovski, ali

Odvjetnik, crven kao mak, hoćаше prosvjedovati. Baron se ni malo ne uzbuni, mirnim pokretom ruke dade mu znak da miruje.

— Sss! Nemojmo se žestiti! Ova čelad sa sjevera kako shvata stvari! Vi ste jamačno Pjemonćanin? Rekoh *izgleda, izgleda*. Izgleda ali nije, kao i lice senatora di Santa Giulia, koje izgleda da je kakvog strašila, a tamo je najkrotkijega blekana na svijetu. Oh, vraže sveti, pravo je na Vašoj strani.

Kako ćete da zamijenim odvjetnika s plemićem? To nije питање prava. A sada mi recite što hoćete još od mene, Vi i onaj drugi moj prepoštovani rođak, otac Danijel od družbe Isusove. Nijeste li mi pisali do hoćete novac na 31 marta? Je li danas 31 marta?

Odvjetnik ne odgovori. Gladio je brke gledajući na drugu stranu.

— Eh? preuze drugi.

— Govorite li sa mnom? reče Boglietti. Ko Vas je pozvao da dodete ovdje?

— Cortis.

— Govorite sa zastupnikom Cortisom.

— Evo me, reče Cortis ulazeći u taj mah. Molim, izvinite, gospodo.

— Za što? za što? odgovori senator. Ovdje se vodio vrlo ugodan razgovor s ovim ljubaznim gospodinom. Sada se može prelijepo nastaviti. Baš sam ga pitao koga vraga možete vas dva od mene tražiti.

— Ništa, *vas dva*, reče Cortis hladno. Ja sam Vas zamolio, da dodete ovdje.

— Ah, vrlo dobro, odgovori on. I zamolili ste i ovoga gospodina?

— I ovoga gospodina.

— Dobro, pretpostavljam da ćete mi imati govoriti o kakvoj stvari te se tiče Vas, ili o kojoj, dajbudi, imate pravo sa mnom govoriti.

Cortisove oči za tren blijesnuše gnevom, ali se odmah ugasiše.

— Jer, nastavi drugi podižući tijelo i glas, kad bi se radilo

— Zamolio sam Vas da dodete ovdje, presječe ga Cortis, da s Vama govorim. Kad ja svršim slušaću Vas.

— Eh, čujmo! reče barun, ponova lijegajući gotovo na nasloñač. Puši li se?

Izvuče cigar i zapali ga i ne čekajući odgovora.

Cortis sjede za pisaći stô i stane govoriti čvrsto pritiskajući rukama čelo i vezove. Odvjetnik držaše oči uprte u ún, a barun pušaše gledajući u štrop.

— Nemam vremena ni voļe, reče on, da uzalud trošim riječi. Imam nešto da vam predložim.

— Komu? reče barun.

— Obojici. Neko što ne će da bude imenovan, prepravan je pod nekim uvjetima uzeti na sebe dug baruna di Santa Giulia prama

— Ne dodijevajte mi! poviče senator. To je čelade moja punica, i ja molim đavola da je odnese. Ne dodijevajte mi!

Łutito hitnu cigar na tle.

— Za svoje dugove mislim se ja! reče.

Cortis je toga dana bio za čudo ustrpljiv.

— Vaša punica ne ulazi, odgovori.

— A onda? usklikne barun, ne može biti, ali ako je ono drugo ništo

— Mir! planu Cortis spuštajući dvije velike šake na pi-saći stô.

— Treba da znate, poče tihim, vriješćim glasom barun, pognut prama nemu, treba da znate, a j . . . mi se da čuje i ovaj gospodin, da ja imam dugova, mnogo dugova, ali da hoću da budem deset, sto, tisuću puta plemenitiji od Vaše vrlo plemenite, vrlo čiste gospode Carrè, od Vaše rekreposne gospode tetke i preblagorodnog gospodina joj djevera, koji su mi bez pô muke dali nekoga koji u istinu vrijedi mnogo više od njih a i od mene, ako hoćete, pak su doenije branili malo novaca noktima i zubima, nijesu mi ih dali u času nužde, išprдали su se sa mnom, nagovorili su ono čelade da slaže, mislim prvi put u svom životu, pa sada, kada se boje za svoje ime, za svoj glas od poštene i veledušne čeladi, sada mi ih sami nude.

— Ali što nude! reče Cortis.

— A sada, nastavi barun ne obzirući se, sada ja ka-žem: ne!

Cortis odmahne umorno i dosadno, pa odgovori gotovo ispod glasa:

— Zaludu je. Niko Vam od kuće Carrè ne nudi ništa.

Barun sleže ramenima.

— Eh, sveti Bože! reče. Ko hoćete da

— Ne tražite. Neko, što ga ja ne ću nikada imenovati, neko, što Vam nije ni svoj, ni prijatelj.

Cortis govoraše na pô glasa, umoran, zatvarajući oči svaki čas i dotičući se jednom rukom čela.

— A zašto? reče barun. Zašto to čelade, hoće da plati moje dugove?

— Zašto nije Vaša stvar. Ali ima jedan uvjet. Predsjedništvo senata već Vas je jednom pozvalo da, u određenu slučaju, predate ostavku na državno senatorstvo. To je uvjet.

Barun umukne za čas.

— Ah, reče sarkastičnim osmijehom, zar hoćete da imate kakav nalog od vlade.

— Ja nijesam spomenuo vladu.

— Vlada, dragi gospodine Cortisu, preglavi barun, imala bi presvetu dužnost da to učini za mene i još mnogo plemenitije; jer ću Vam pak reći, kad se ne bih smatrao više dostojnim da sjedim u senatu, izašao bih od svoje slobodne volje, a Vaš je uvjet zločest. Ali na svaki način, prije nego se izjavim, hoću da mi rećete je li istina da mi vlada to nudi.

— Samo gospodinu odvjetniku, odgovori Cortis, trebaće da rečem ime negova novoga dužnika. On će trebati da mi reče, je li zadovoljan. Drugima ne ću davati nikakvih izjava.

— Dobro, usklikne senator dižući se. Nema više izjava, nema uvjeta, nema bezimernih lica, nema ničega. Imam samo ja dragi gospodin rođače, i dragi gospodin odvjetniče. Gospodin odvjetnik pisao mi je jedno pismo, na koje ću ja odgovoriti, na jedan ili na drugi način, prije 31-ga. Sada dobar dan obojici.

— Počekajte! reče Cortis, dižući ruku put nega. Ovlašten sam da uklonim uvjet.

— Nije mi stalo, odgovori senator.

Cortis se diže.

— Stanite! reče.

Barun sleže ramenima, otvori vrata i, natičući klobuk na glavu, reče ne okrećući se:

— Klañam se.

— Čudne živine! usklikne odvjetnik kad ću da silazi niza stube.

Cortis bijaše opet sio držeći se rukom za vezove.

— Dakle ja, reče.

Odvjetnik ga pogleda ne razumijevajući.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

— Ja ću platiti, nadoda Cortis. Vi ne razumijete. Ja sam prijatelj konta Carrè. Da je on ovdje, da ga se može o svemu obavijestiti, platio bi on. Sada ima posebnih razloga da se stvar trsi. Dakle, ako Vi nemate kakva prigovora, Vaša klijentica ustupa mi vjeresiju prama di Santa Giulia, a ja se obavezujem isplatiti cijelu svotu kroz petnaest dana.

— Promislite! usklikne odvjetnik.

— I Vi ćete obznaniti odmah senatora, da je riješen svake obaveze prama Banci. Ništa drugo.

— Zamislite! Vi činite vrlo plemenito djelo.

— Ni po što, odgovori Cortis. Ja sam *negotiorum gestor* (posrednik). Rekao sam Vam. Hoćete li se služiti jedan *punch*?

Ne, odvjetnik ne uzimaše *punch* na onu uru. Cortis zavoni, naredi jak *punch* i kavu.

— Trebaće štogod upisati, reče on.

Odvjetnik odgovori da nije hitno. On će komodno prepraviti pismo o ustupańu pa će ga Cortis sutra potpisati. Ali Cortis htjede da se tu s mjesta učini barem naert. Tada Boglietti, trebajući neke hartije iz svoje kancelarije u ulici sv. Ignácija, izade, obećavajući da će se vratiti do malo časaka.

Vrata napramá pisaćem stolu Cortisovu otvoriše se malo po malo, majka mu pruži lice da vidi je li odvjetnik još ondje, pak uđe naglo.

— Danijele, nemoj! zajeca zagušenim glasom, sklapajući ruke, Danijele, nemoj!

— Što je? reče on.

Gospoda Cortis baci se na koljena, nasloni čelo na pisaćí stô i stade jecati ponavljajući:

— Ne, ne, ne!

On je dva tri puta slatko upita što znači taj prizor, ali poslije, ne mogući izvući već jecájâ, svladan naglom srǵbom, raskrivi se na ņu da govori ili da izade.

— Oh, Bože, Bože, reče ona. Ne smiješ potpisati.

— Što ne smijem potpisati?

— Ništa!... Za onoga čovjeka koji je malo prije otišao, ništa.

— Vidim da će mi trebati staviti dvostruka vrata. Ali zašto da ne potpišem?

Ona odgovori samo jecañem. Tada se Cortis sjeti tajanstvenih riječi koje mu je u Luganu rekla.

— U ime božje, reče on, dignite se i govorite. Dignite se, velim!

Nego va se majka diže, držeći s obje ruke ubrućić na očima i ode polako, pognuta, prama nasloñaču. Kad stiže, diže ruke.

— Ne, reče kao da govori za sebe, ne mogu dopustiti! I sjede, pokrivajući opet lice.

Cortis dreždaše.

— Sada će doći odvjetnik, reče on, i Vi ne možete ovdje ostati. Ako imate što reći, recite odmah.

Ona ustade polako, polako, uspravna i blijeda kao sablast. Za prvi put, valda, Cortis mogne vidjeti gdje joj u očima gori prava strast.

— Znaš, reče ona ispod glasa, bez ikakva pokreta, da je on bio prijatelj tvoga oca.

— Ko?

— Di Santa Giulia.

— Znam da ga nam bijahu preporučili kada bijaše konički poručnik i da je malo kad dolazio u našu kuću.

— Da, ali se viđasmo često na dvoru. A znaš li mjesto, godine? U Aleksandriji, između 53. i 55.

Cortis spusti lice, stavi ruku na čelo, kao da nastoji sabrati svoje misli. Diže ga odmah, upravi kažiprst prama majci, dižući obrve.

— Jest, reče ona, doba moje nesreće.

Umuče; njihove se oči sretoše, i razumješe se. Iznenađna ježna podide Cortisa, iznenađna tjeskoba obli mu lice. Pruži se, raskolačivši oči, put majke.

— On? upita zagušenim glasom.

Ona dišaše teško i duboko; gledaše ga uvijek i ne odgovaraše.

Na jednom Cortisovo lice posta hladno.

— Ovo je drugi što ga okrivljujete, reče on, odmahnuvši laktom i rastvorenom rukom.

— Drugi je bio mrtav, odgovori mu majka. Nadala sam se spasti. Pak imam dokazâ.

— Kakvih dokaza?

— Imam jednu posjetnicu koju mi je pisao kada, istjerana iz kuće, podoh ga tražiti u Valenci, gdje je onda bio.

Ona sada govoraše žestoko, sasvim drugim naglaskom nego obično, osjećajući protiv sebe skepticizam koji znaše da često zaslužuje ali ne ovaj put. Bijaše s toga luta, i u lutini nalažaaše, a da ni sama ne znaše, naglas iskrenosti.

— Posjetnicu imam ovdje, reče ona izvlačeći jednu hartiju iz nédara. Zнала sam već da mi ne ćeš vjerovati. Vjerovaćeš ovaj. Čuvala sam je uvijek s vjerom da će doći čas osvete. Došao je. Razumijem da možda i sebi činim zla, ali ne smeta.

Cortis pritište šake na vezove, udahne vazduh silno, otvorenih usta.

Majka mu šuteći pruži posjetnicu. On gledaaše pruženu ruku i onaj komad hartije što drhtahu, drhtahu; ne usuđivaše se uzeti ga.

Zvonce zazvoni na vratima od stuba.

— Molim Vas da izadete, reče Cortis prenuvši se. Evo odvjetnika.

— Odvjetnik? Otpravite ga odmah.

— Molim Vas, ponovi on zapovjednim glasom.

Ona se opet pokaza glumicom, pograbi posjetnicu uvlačeći glavu među ramena i uprto gledajući u sina; za tim je velikim pokretom postavi na pisaći stol, te izade sporim koracima, ne propustivši zaustaviti se na pragu da digne i prodrma ruke skloplene uzgore.

Cortis uze pisamce. Bješe to posjetnica baruna Karmina di Santa Giulia, časnika genovske koñice; na njoj se čitahu ove riječi njegovom rukom pisane pisalkom:

„Zaslužuješ. Na doktorovu mjestu bio bih učinio isto. Jaoh „kad bi lijepe i dobre gospođe usvojile taj sistem! Tvoj je „muž pak i vojnik i od mene stariji po činu. Ja sam već okre- „nuo stranicu, okreni je i ti. I dobra ti sreća. Na svrhu nijesam „stalan ni o očinstvu koje hoćeš da prišiješ meni.“

— Evo me, reče odvjetnik, ulazeći. Nijesam li učinio brzo? Nosim i hartiju s bilegom.

Cortis diže glavu, pogleda ga staklenim očima.

— Ako mi dopustite, nastavi odvjetnik približujući se pisaćem stolu, baciću ova dva retka.

Mislio je možda da će mu Cortis ustupiti svoje mjesto, ali kad se ovaj ne mače, zadovolji se drugim stôčićem, te namjestivši se, kako je bolje mogao, poče pisati:

— Ovim privatnim pismom

Ispusti pero i prekide svoj ispresječeni govor da se obrati Cortisu.

— Ja bih mislio učiniti ovako, reče on, da i troškove uštedimo Čini li Vam se?

Cortis jedva glavom potvrdi, ne odgovarajući; a onaj drugi, prihvativši pero, nastavi svoj posao, izgovarajući riječi, jednu po jednu, kako je pisao:

„ koje vrijedi na najbolji način i razlog

Cortis zgrabi jedno pero grčevitim rukama, iskrivi ga i slomi ga od jedanput.

— Što je? upita odvjetnik.

Cortis skoči na noge, pograbi ga za ramena i stište mu ih.

— Pišite, pišite! reče mu; te stade šetati gore dole po sobi.

Odvjetnik ga stade gledati, začuđen. Cortis se zaustavi, reče mu stisnutih zuba, lupajući nogom o tle:

— Hoćete li pisati?

Zatim ode ravno k vratima kroz koja bješe mu izišla majka, te, našavši ih pritvorena, zamlati nima strašno, a ključ s protivne strane odleti na tle. Zastade časkom spuštene glave, kao da misli što je onaj zveket; pa ode sjesti na nasloñač. Odvjetnik, koji ne razumijevaše ništa od te oluje, pogleda ga kradomice. Izgledaše okameñen. Onaj nastavi mućke pisati.

Nakon dugih deset časaka položi pero i iznova pogleda Cortisa; vidje ga u istom položaju kao i prije.

— Evo, reče, svršeno je. Oprostite, doda videći da se Cortis ne miče. Je li Vam se što dogodilo?

Cortis drmnu nervozno glavom.

— Sada ću Vam pročitati spis, nadoda odvjetnik. I pročita spis, zaustavljajući se po katkad, da popravi koju riječ, da metne tačke na *i*.

— Vi spasavate možda jedan ljudski život, reče zatim nastojeći blago da Cortisa trgne iz ñegove šutñe.

— Znate li to? prihvati pohlepno Cortis.

— Ali!... Znam!... Ja ne mogu baš reći i niko ne može kazati da to zna. To nijesu stvari što se mogu znati. Ja, naravno, propitao sam se malo... Obavijestili su me o nekim razgovorima, o nekim djelima... jedna priča o revolveru, što ga je — vele — pokazao gazdarici... u jednu riječ, sve ujedno!... Možda hvastaše, možda nije... ne znam... ovisi o čudi čovječjoj. Vi ga poznate bolje nego ja.

Cortis sved mučашe. Njegovе raskolačene, nepomične oči valа da su nešto vidjele, ondje, na podu.

Da, utvare prolаzahu, promećući se neprestano na podu, kako sjene ertane brzim pokretom jedne ruke visoke i sakrivene iza Cortisovih leđa. Bješe lice његоva oca koje se preobražavaše u sve razne akte života i riječi, pak u mramorni mir smrti. Otvaraše za tim opet oči, dizaše se polako s dušeka, ispriječivaše se cijelim tijelom prama jednoj drugoj slici, slici čovjeka što je malo prije otišao, koji ga sa svoje strane gledaše pušeći i keseći se.

— Ako hoćete potpisati... reče odvjetnik. Prije Vi pak ja.

Cortis ražaren u licu, podiže stisnute šake, zareži kroza zube:

— Ne potpisujem ništa.

Odvjetnik poskoči, udari ledima o zapleće stôčića, šireći ruke, mršteći obrve.

— Ništa! grmnu Cortis jasnim glasom.

Odvjetnik zastade časkom, gledajući ga, sleže ramenima, diže se i pokupi svoje hartije.

Tada Cortisu sinu strašna misao, sva mu se soba napuni ovim riječima: „Ubio se Di Santa Giulia“. A on ga bijaše ubio svojim uskraćenem, on bješe oprostio vezâ Jелenu. Grizodušje mu stiskaše srce; i ulijevaše mu neku gluhu tjeskobu, њeki strah da ne će imati svoga običnoga mira, svoje gvozdene odlučnosti.

— A sada, reče on, kada isteče rok, što ćete Vi učiniti?

— Znaе dobro. Odmah ću prijaviti stvar državnom odvjetniku radi nedopuštenoga prisvojeња.

U taj čas neko zakuca na vrata. Cortis se trže, diže glavu, ali ne odgovori. Zakuca se jače. Plačni glas gospođe Cortis reče:

— Danijele! Danijele! Samo jednu riječ! Zaklišem te!

— Čekajte! odvratil Cortis, odlučan, mršteći obrve. Zatvori za čas oči, za tim ustade, upita odvjetnika :

— Koja je ura?

Ovoga puta bješe onaj obični jasni i zapovjedni glas.

Boglietti pogleda na časovnik.

— Ura i pô.

Cortis izvadi svoj časovnik :

— Moj zaostaje tačno pô ure, reče i ispravi ga. Pak ode pravo za pisaci stô, uze pero, učini na spisu velik, prenegao potpis, pruži mučke pero odvjetniku, te kada i ovaj zabezeknut od čuda potpisa, dade mu znak da ide, i reče glasno :

— Naprijed!

Gospođa koja ulažase i odvjetnik koji izlažase sretoše se u vratima. Ona ga brzo omjeri, pročita mu zadovoljstvo na licu, zapita prestravljenim očima sina ispriječena usred sobe.

— Molim, reče Cortis, da javite da mi *punch* i kava ne trebaju. Vaša da podem u parlamenat. Nek mi bude spravna postela kada se vratim.

— Oh, Bože, Danijele, usklikne mu majka, je si li bolestan?

On uze klobuk.

— Danijele, zajeca gospođa.

On učini dva koraka put vratâ, pak se vrati natrag, zazvoni poslužnika i reče mu padajući na divan :

— Dovedi mi kola.

Poslužnik ga vidje preobražena, satrvena. Usudi se reći mu da ne ide nikud.

— Vaša da podem, odgovori Cortis, te se mračan saže nad prebačena koljena. Majka ga gledaše, ne usudivaše se dalje mu govoriti.

On ode dva minuta kašne, nepomična oko, skoro teturajući. Došavši do stuba reče poslužniku :

— Ako mi se što dogodi, javite odmah kontesi Carrè, u „Minervi“. Koja god Vam se naredba dala! — nadoda ispruživši palac put svojih leđa.

ХАЏИ-АБРЕК.

— М. Ј. Љермонтов. —

(2)

По путу се види јасно,
 Да су њиме ишла кола,
 А над њим се вију красно
 У вијенцу брда гола.
 Одатле је у долини
 Угледао скромно село,
 Гдје је скрито у прашини
 Пастир пас'о стадо б'јело;
 А на крају те стрмине
 Колиба је Беј-Булата.
 К'о орао са висине
 Погледом је обухвата
 Ту у хладу дјева нека,
 Ал' туђинка, мирно сједи,
 И некога к'о да чека,
 У даљину жељно гледи. —
 Кога чекаш, звјездо сјајна?
 Каква тебе мори тајна?
 Да пријатељ какав није?
 Ил' ти младој срце жуди,
 Милом брату да што прије
 На млађахне падне груди,
 Кад се славан врати с боја,
 Жељан мира и покоја? —
 И уморна рука њена
 Клону доље до кољена;
 К'о бисер се очи сјаје,
 Испраћају уздисаје,
 А бијело њено лице
 Заћулиле јагодице,
 И чаробне усне њене
 Пољупца су жарка жељне.
 Непозната нека жеља
 Сву је силно обузела,
 А груди јој само дахћу,

Па ту жељу тихо шапћу.
 Тако срце жеље снује....
 Ал' се тапат коњски чује,
 Прашина се већа диже,
 Она шану: »То кнез стиже!«

Али нада превари је,
 Јер кнез оно није био,
 Него путник задоцнио. —
 Видјела га никад није,
 Тражи крова да се склони;
 Коњиц му је већ сустао,
 Колико га дуго гони,
 А и он би радо сја'о....
 Коњаниче, скочи, сјаши!...
 Ал' канда се нечег плаши?
 Нешто гледа.... И јецање
 Оте му се из дна груди,
 Као листак кад са гране
 По олуји љетној блуди.

»Што загледаш, о путниче?
 »Сјаши, гост је вазда мио,
 »И кумиса штогод биће,
 »Не би тако гладан био.
 »Сиромах си, ја богата,
 »Поштуј кућу Беј-Булата!
 »Памти, кад се на пут кренеш,
 »Да молитвом нас споменеш!«

Хаџи-Абрек.

Алах нек те, Лејло, спасе!
 На срце ми р'јеч ти пада;
 Ја ти носим добре гласе
 Од милога оца сада.

Лејила.

Шта! мој отац? зар ме није
 Забораву веће дао?
 Гдје је сада?

Хаџи-Абрек.

Гдје и прије —
Већ се тамо обикао.

Лејила.

Да л' га туга и сад мори?
Брже, само одговори!

Хаџи-Абрек.

Жив је, али тешко бреме
Притиште му староујеме...
А ти?

Лејила.

Ја сам срећна.

Хаџи-Абрек. (Тихо).

Тим је горе!

Лејила.

Шта си рек'о?

Хаџи-Абрек.

Ништа!

За стô путник засио је.
Купа вина, разна јела
Недирнута пред њим стоје,
А он шути. Преко чела
Боре све се купе више. —
Да ли их је брига клета
Сакупила, или љета
Такво чело начинише? —

Да забави госта мила,
Лејила је заносљиво
У дахире ударила,
Па започе играт живо
И пјевати. Црне очи
Као звјезде о поноћи
Сијају се. Срце жуди,
Да пробије пупе груди,
У заносу невиноме.

Ко лептир се лако вије,
 Руке јој се чисто ломе,
 А дахире јаче бије;
 И на једном изнад главе
 Дахире јој руке ставе,
 Па га врти и okreће,
 А очи јој живље сјаје,
 Уста тек што рећи не ће:
 »Весели се — све машта је!«

Хаџи-Абрек.

Стани мало, о Лејила!
 Заборави радост сада;
 Кажи да л' си ти икада
 На смрт своју помислила?
 Одговор ми на то дај.

Лејила.

Не, није ми нужда била,
 На земљи сам наша рај.

Хаџи-Абрек.

А да ли си кад тужила
 За љепотом свога краја,
 Свјетлим небом Дагестана?

Лејила.

Не, ни једног уздисаја
 Не испустих од тог дана!
 Свуд је красна васељена,
 Отаџбине срце нема,
 Оно тражи среће само,
 Ал' тек ће је наћи тамо,
 Гдје се љуби, — ту је срећа,
 Гдје се љуби и осјећа!

(Свршиће се).

Ј А Н Х У С .

— Коста Мајкић. —

I.

(1)

Џон Виклиф — Захтев папе Урбана V. — Први полемични спис Виклифов — Сукоб Виклифов са хијерархијом — Наука његова — Сузење — Рад његов — Доларди — Пријевод библије на енглески.

Наше није да опширно причамо о животу и раду Џона Виклифа, претходника Хусова. Ми ћемо на овом мјесту само у кратким потезима обиљежити рад и живот његов. Кад већ једном станемо занимати се Хусом, не ћемо моћи никако избјећи, а да се и Виклифа на више мјеста не дотакнемо, по што је он играо врло замашну улогу у судбини великога чешкога реформатора. Па и то што ћемо послије о Виклифовој науци по нешто морати рећи, доприноси доста да на овом мјесту будемо што краћи.

Година рођења Џона Виклифа није тачно позната, али већина писаца, који се његовом биографијом занимаху, наводе 1324. као годину, у којој је Виклиф угледао свијет. Родио се, како причају, у сеопету Шпресвелту, које није било више од једне миље удаљено од вароши Рихмонда, која лежаше у сјеверном дијелу графовине Јоршке. О његовим прецима не зна се Бог зна шта. Прича се да је један свештеник, који је умро прије 60 година, по имену Франо Виклиф, био посљедњи потомак оне породице, из које је Виклиф реформатор изашао. У крају гдје Џон Виклиф свијет угледа, као готово и у читавој сјеверној Британији (Инглеској) сачувао се тип старосаксонскога племена боље него у јужној Инглеској. Ту су људи остали при својој старинској жилавости и снази. А и данас још те сјеверце означавају као грубе, одважне али и поштене и карактерне чојковиће. Из такe средине никао је Виклиф.

О првим раздобљима Виклифова живота мало се зна. Утврђено је за њега, да је већ 1345. године био у Оксфорду, гдје је свакако на толико прослављеној оксфордској универзитету добио и више образовање. Његов живот у Оксфорду све до 1366. био је тих; он ту живљаше повучено и не истичући се,

као управитељ некога богословскога завода *Кантербури-Хале*, основаног од надбискупа Симеуна Ислипа.

На љествицама друштвених и научних достојанстава он не напредоваше баш завидно. Тек године 1368. постаде магистром слободних вјештина, а четири године позније доктором теологије.

Биће да је Виклиф био одушевљен за научни рад; он је писао много још прије свога ступања на реформаторско поље и, можда, да Рим не даде повода, Виклиф би данас био познат само као један од бољих правничких и богословских научењака свога доба, и име му не би било познато у ширем кругу људском, већ би о њему по нешто знали само они умни радници, који по великим библиотекама свјетским прелиставају старе прашињаве књиге, тражећи у њима дух ишчезлих покољења.

Године 1365. папа Урбан V. затражи од Инглеске да исплати цркви за 33 године неплаћени данак по хиљаду марака на годину. Тадашњи краљ Едуард није полетио да изврши папину вољу. Он сазове парламенат 1366. године, и сви учесници парламента, не изузимајући ни прелате (више свећенство), једногласно одбију захтјев папин, јер држаху, да би плаћање данка ма кому било повреда суверенога права државнога. Виклиф изда тад полемички спис о засједањима и рјешавању парламента, и у том спису, као добар познавалац права грађанскога и црквенога, доказа, да је ријешење парламентарно потпуно оправдано, а разумије се, да није поштедио од пријекора ни папску столицу. Виклиф већ у то вријеме бијаше доста обљубљен код лица која заузимаху значајније положаје у државној управи, за чију вољу и написа он тај први свој полемички спис.

Неправилно би било судити, е је Виклиф био подобан само да испуњава вољу другијех, у рукама којих бијаше политичка моћ. Сасвим обратно, Виклиф је био довољно самосталан, па се у свом раду вазда руководио својим убијеђењем и добро промишљеним унутарњим побудама. Чврстина његова характера и код противника изазиваше поштовање. Из његових дјела није мучна ствар увјерити се о његовој искреној родољубивости и нелицемјерној побожности. Довољно је прочитати

три његове књиге под натписом *De civili dominio*, па и књигу *De ecclesia*, да се увјеримо о његовој оданости народу, народном напретку и слободи.

И ако и сами инглески прелати пристадоше уз остале заступнике у парламенту да се одбију захтјеви Урбана V., ипак они бијаху потпуно спокојни с тадашњом организацијом римске цркве, и од њих је била далеко свака помисао, да се у чему другом, осим у одбрани инглеске државне кесе, успротиве папи. Ми овдје познајемо, како се Инглези не одликују само у наше вријеме практичношћу и заштитаванем својих интереса, већ они таки бијаху од давна. Ко је пратио догађаје, који су ницали у римској цркви, лако ће бит примјетио да су сва негодовања изазвана противу хијерархије имала своје зачеће у материјалним и чисто господарским питањима. То питање би узроком и појави Виклифовој као и многих других доцнијих реформатора.

Виклиф, кад је већ једном тргао мач да се бори противу злоупотреба у цркви, не хтједе тај мач више ни да тура у корице. Многе болесне стране официјалне цркве, које он откри, разљутише и више духовништво инглеско, те се оно побуни противу Виклифа, па га на брзо, по засједању парламента од 1366. г., позва на одговор ради његова »јеретичкога« учења. Виклиф заиста и дође пред конвокацију (збор прелата), да брани себе од јеретичког објективања. Том приликом диже се велика ларма на Виклифа, па ипак му нико не учини никакве штете, јер он имаше моћна заштитица, херцога од Ланкастера.

Није прошло дуго времена од позвања Виклифа пред суд прелата, а већ ти прелати, немајући срца да га сами осуде, прикупише из његових списа око деветнаест чланака, који у себи садржаваху »јерес«, и послаше их папској столици.

Није потребно било дуга чекања, па да и Рим проговори. Већ 1377. год. у прелијеној цркви Santa Maria Maggiore потписа папа Гргур XI. пет була, и упути их преко широкога и дебелог мора у далеку инглеску земљу противу Виклифа. Буле бијаху упућене на прелате, краљевску дворску канцеларију и оксфордску универзитат. Чак је Рим дотле пошао, да је издао налог кантербурском надбискупу, да Виклифа ухвати и стрпа у хладовину.

Али папин налог не би испуњен, јер баш у то вријеме бијаше промјена на пријестолу: по смрти старога владара на пријесто се пошне малољетни (дијете од 11 год.) Едуард II. Осим тога грозили су Инглеској и спољашњи заплети с Француском. Све то учинило је, те су папске буле управљене противу Виклифа остале неко вријеме у фијокама прикључане.

У оних деветнаест »блудних« чланака, ради којих папа читавих пет була изда, Виклиф и не расправља о црквеним него готово само о грађанским стварима, као о имању, о праву наслеђа, праву посједа и т. д. Виклиф учи, да су владари под казном вјечитога проклетства дужни цркви одузети сва *temporalia* (дохотке). Свећеник, па нека је то и сам главом римски понтифик, може од својих поданика и лајика бити опомињан, ако је заблудио, па шта више, може бити и оптужен, ако се не бави стварима божанским већ се упушта у пролазне земаљске ствари, бринући се за свјетска добра и дохотке. Прама таким свећеницима има се до крајних мјера оштро поступати. Сад видимо, ради чега се подигла хајка на Виклифа, и зашто је високо духовништво на њега навалило криж јеретички.

Папске буле стигле су у Инглеску још на прољеће 1377. год., а папска комисија усудила се позвати Виклифа тек некако у априлу 1378. год. Виклиф без икаква страха изађе сам, без пратње којег високога заштитника, пред папске комисаре. Он је у својој писменој одбрани тако сплео и утукао комисаре папске, да су они потпуно устукли натраг, не учинивши ништа оптуженоме, већ само једном наредбом заповједише Виклифу, нека више о стварима, за које је позван на одговорност, не предаје (Виклиф је био професор на оксфордској универзитати) и не проповиједа, јер те ствари *не разумијевају лајци и троста свјетима*. Тако Виклиф и по други пут измаче сретно испод оптужбе.

Годна 1378. чини обртну тачку у животу Виклифову. У католичкој цркви наступа раскол; по два папе (а доцније и по три) истискују један другога са столице светога Петра. И управо од тога времена ступа Виклиф као прави црквени реформатор. Посматрајући како се папе међусобно грде и како остало свећенство живи, Виклиф боно узвикује: — «О чуд-

новата сило Божијега сјемена, које јаке под оклопима савлада, отврдла срца умекша, и људе, који због гријеха у живине се претворише, од Бога се удалише и отпадоше, обнови и у Божије људе обрати; али такова чуда нијесу у стању свећеници чинити, ако се њихов душевни живот не слаже с вјечном Божијом ријечју.»

У почетку распре Виклифове с папском куријом бијаше и оксфордска универзитат на страни Виклифа, али доцније и она пријеђе на страну противничку.

Виклиф највише шираше своје учење проповиједима, које су имале пуно привлачности за слушаоце; он створи читаву проповједничку школу т. ј. васпита читаво коло својих присталица, који његову науку по Инглеској гласаху.

Виклиф је много вјеровао у моћ живе ријечи, у моћ проповиједи, само та проповијед требала је потјецати из чисте душе и своју грађу црпети једино из светога писма. Он се јако иједи на тадашње свећенике, јер они мјесто Божијега слова проповиједају о другим стварима. Он жели да се само проповиједа она истина, која спасава. »Ако злато рђа ухвати, шта ће онда бити са гвожђем?« Ту Виклиф циља на свећенство, које бијаше свој свети позив забатало.

Што се тиче самога Виклифа, он се не задовољаваше да проповиједа само у цркви, већ, нарочито у посљедњим годинама свога дјеловања, проповиједаше осим у цркви још и по другим јавним и профаним мјестима: он проповиједаше свагдје и на сваком мјесту, гдје би год стигао, — без мира и отпочинка.

Ми се у претресање Виклифове науке не ћемо даље упуштати, само ћемо се још у кратко додирнути некојих тачака из његове науке. Он брани чланак о правој и истинитој човјечијој природи Христа Спаситеља, и истиче истинито божанство и несравњиву узвишеност његову. Средиште човјештва Христова по божанству његову је интелигибним кругом, који има своју средишњу тачку свугдје а периферије нигдје. Христос му је светац над свим свецима.

По Виклифу ми нијесмо дужни ни на што друго обраћати пажњу, ни на што друго гледати, до само на Христа и св. писмо: — »Кад бијемо ми једино Христа свагда пред очима

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

имали, њему без престанка служили, њега познавали и од њега се учили молитви, послу и отпочинку, тада бисмо сви били браћа, сестре и мајке његове (Јеванђ. по Марку 3, 35.) и у исто вријеме апостоли својега господа Исуса Христа.« — »Христос је наш посредник, наше спасење и обећана земља, он је наш вођа. Христос и библија нијесу двије растављене силе. Христос је пророк и наш законодавац.« — »Сва дјела Христова су нашом наставом.« С особитом љубављу величаше Виклиф доброту, благод и покорност Христову. Дакле, Христос и библија Виклифу бијаху алфа и омега. Он смјело тврђаше, да чак ни св. апостоли Петар, Павле, Јован и други, нијесу били као што и само свето писмо учи, без гријеха и заблуда. Непогрешност Богородичину Виклиф није држао ни за какав догмат, па досљедно пориче и да се Богородица на небо узнијела.

На једном мјесту Виклиф узвикује попут св. Августина: »То ја поднесох за тебе! Шта трпиш ти за мене?« — пита Христос свакога вјерника. Христова страдања простиру се на сва времена и прије и послје његова доласка; дакле у награду до саздања свијета а напријед до страшнога суда. Христос није све људе искупио, већ само предестиноване. (у напријед одређене). То учење усвојио је Виклиф од св. Августина.

Даље не ћемо да се упуштамо у разбирање Виклифове науке. Из овога што је речено види се, да су тому инглеском реформатору Христос, његов живот и библија, били *све и сва*. Он је био Хусу у многоме углед, и ако Хус није примио све за готово, о чем Виклиф учаше.

Џон Виклиф преселио се у вјечност 1384. год., оставивши за собом доста јаку странку, која настави његово учење. На његову странку обориле су се папе и инглески прелати; кињили су и прогонили њене приврженике али их нијесу могли уништити. Виклифова страна позната је под именом *лоларди*. То име сматрало се као неко подругивање и дали су га Виклифовцима њихови противници. Виклифовци су то име задржали и до данас су под тим именом познати*).

*) У почетку XIV. вијека основао је неки Алексија у Холандији братство, које се бијаше обавезало чинити хришћанску љубав болесницима и умрлима. Народ прозове чланове тог Алексијевога братства лолардима. Ти лоларди

Лолардизам се ширио нагло по Инглеској и пољуљао је официјалну цркву из основа, али у нашу задаћу не спада да овдје причамо о том.

Виклиф је огромне заслуге стекао пријеводом св. писма на народни језик. Прије њега у Инглеској не бијаше тако рећи ни помисли, да се свето писмо пружи народу у пријеводу. У опће, у средњем вијеку духовништво држаше библију као неку врсту монопола; по својој вољи оно тумачаше библијске истине, а лајци мораху све за готово примати што им слуге цркве пружаху. Пазило се оштро да библија не дође у профане лајикове руке. Виклиф је и тим много натрунио високом инглеском духовништву и папама, што је дошао и на ту »безбожну« мисао, да св. писмо у пријеводу учини приступачним маси народној. Тим својим чином Виклиф је свима жеднима истине пружио могућност, да на самом врелу гасе своју жеђ за истином. Што се то није свиђало достојанственицима црквеним сасвим је разумљиво, кад узмемо на ум њихов живот, који се ни у колико не слагаше са законом божијим. И виши и нижи пастири у римској цркви лијепо су знали да су забасали, па су добро пазили да стадо то не примјети; јер би их оставило. Чим се народу пружи св. писмо, одмах народ почиње познавати застрањење својих духовних учитеља, с мање повјерења прима њихове савјете, а с већом смјелошћу проматра њихова дјела и живот. Какве заслуге стече Петар Валденсер код Французá остваривши пријевод библије на њихов језик, ништа мање заслуге нијесу ни Џона Виклифа што је библију превео на инглески језик.

(Наставиће се).

непрестано се мољаху, нарочито код болесничких и мртвачких одара. Због тога ваља да лоларди и изгледаху католичким Инглезима смијешни, па с тога турише то име и на Виклифовце, управо као какву поругу.

KNIŽEVNI PREGLED.

Dušan S. Đukić, *Kroz suton...* Zagreb, 1903.

Tako se zovu pjesme mlada čovjeka izdane u ukusnoj maloj knjižici, prvi pokušaji Dušana S. Đukića.

Pošto je već i kod nas prošlo vrijeme kada je dovoljno bilo da je neko mlad, da piše pjesme i da ih o svome trošku izda, te da je odmah „pjesnička duša, koja u sreću čitateljevu budi velike nade“ i „pjesnik, kojega treba poučiti a ne grditi“, to se za pjesme, izdane pod gorćim, malo nezgodnim natpisom, može odmah i bez ustručavanja reći da su prilično neuspjele. Ali s pjesničkom sposobnošću ili ako hoćete nesposobnošću ovoga najmlađega parnasovca našega, nije baš lako odmah na čistu biti...

G. Đukić nam u svojoj knjižici ne daje ništa novo ili bar svježije, ugodno; on nije originalan pjesnik; nema novih pogleda na život, na svijet, na vječnost, na smrt; nije pjesnik koji stvara i unosi nove snage, svjetlosti i boje u poeziju svoga naroda, i ja bih protiv samoga pjesnika zgriješio ako bih ove njegove prve pokušaje na malo blagodarom polu srpskoga pjesništva (pa ma oni bili „pjesme izazvane ushićenim(!) osjećanjem raznežene duše u tišini mirisne(!) muzičke emanacije“) kao umotvore jednoga takvoga originalnoga, snažnoga, samostalnoga pjesnika oceđivao. Ali G. Đukić ipak je nešto bolje i više od prosta stihokovca ili od stalnih saradnika „Goluba“, „Spomenika“ i „Ženskog Sveta“. Jer, ma da on redovno o posve običnim ili, da rekнем, uobičajenim stvarima i predmetima pjeva, ponavljajući skoro isključivo „staru pjesmu na nov glas“ i dajući nam mal' ne uvijek „opet to samo malo drukčije“, ipak spošlašna forma i sklop, a katkada i fraza u njegovim stihovima nije navijek bez izvjesne lepote i prilične mekosti. On se, do duše, u ne jednom slučaju zatrči, te izbacuje tako zavijene, nespretne izraze, da bih ih ja samo s ironijom mogao pjesničkim i (a to je od prilike jedno te isto) lijepim nazvati, ali ipak spošlašnost ima nečega. Evo n. pr. u pjesmi „Molitva“ (ne zna se zašto je tako nazvana, možda je i to kakva tajna „raznežene duše“ njegove) koju dole navodimo, ako apstrahujemo da zubla zaliva snuždeno građe, da bôno *jeca dašina*, da se osjećaj dušom *nija*

i da je blag kao *posmrtni* miris, onda protiv spolašnosti, pa i obrade u njoj ne možemo ništa imati.

Kad zamru i zadnje zrake
svjetlosti daće
I nujna zalije zubla
snuždeno građe;
A mir se raspline širom —
sve u ním tone;
Dašina bono jeca,
gdje zvona zvone;
Dušom se osjećaj nija
slatkoga miļa,
Blag kao posmrtni miris
s uvelog biļa...

*
**

G. Đukić, čini mi se, veoma je nezadovoljan ovim lijepim božjim svijetom. On je mlad čovjek, pun, može biti, idealā, uzvišenih i hvale dostojnih, od kojih se ni jedan zar nije ostvario, i to ga je učinilo mračnim pesimistom, bez nade i vjere u lepšu budućnost; pesimistom koji ne žali ni umrijeti i „bez boli spomiñe taj krajñi čas“, kada će ostaviti „krajeve divne, zemļu i more, polane šarne, plavetne gore“.

Mi protiv ovih i ovakovih crnih nazora G. Đukića i njegove „sumorne muze“ ne možemo, razumije se, ništa imati, tim prije što smo već naviknuti na takav pesimizam naših mladih i najmladih pjesnika, isto tako, kao što smo se navikli već i na to da je taj pesimizam u većini slučajeva, ako ne afektovan, a ono bar ne sasvim istinit.

Tim ne budi rečeno da je G. Đukića očajni pesimizam lažan, izvještačen, pa čak ni pretjeran. Nas se, na posletku, i ne tiče da li su misli i osjećaji jednoga pjesnika istiniti i od srca; da li on pjeva s iskrenim „nadahnućem“ (u koje ja uopće ne mogu da vjerujem): glavno je samo to da pjesma čini utisak iskrenosti, a ja nemam uzroka da to kod G. Đukića mirne duše ne potvrdim.

Jedino što nam se tu ne može dopasti, to je što su te očajne misli u svojoj napregnutosti prilično otužne i često dosta smiješne. Ili zar nije smiješno kad pjesnik, zamišljajući šta će se poslije njegove smrti reći, kaže:

Kod G. Đukića ovoga posljednjega slikaña nema, kao što u ñegovim opisima nema mnogo nova i originalna:

Zlatne, spuštene vlasi lice su zakrile ñeno
Na tronu uvelog bila vladarka cvjetaña sjedi,
Oči joj suzne, i ona smrtnim pogledom, tupo
U cvjetna garišta gleda...

A zlobni jeseñi vijor raznosi prameñe plavo
S pognute glavice ñene... I dah se ñezin sve tiše
Gubi u jeku vihra — i za čas života nema
U cvjetne bogiñe više...

Svud pustoš ledena vlada... Na svele božanske grudi
Jate se gomile lišća i humak nadgrobní dižu;
A vjetar pomamno huji i nehom olovno-mutnim
Dugi se oblaci nižu....

Ovaj „Dolazak Jeseni“ je još najbolji opis G. Đukića; u ñemu ima neke ugodlive, tihe sjete; izrazi su mu dosta glatki, zavodljivi skoro, no sama zamisao, personifikacija leta, predstavljenog kao „vladarka cvjetaña“, što na svome „tronu uvelog bila“ sjedi i lagano umire, dajući mjesta jeseni, a „zlobni jeseñi vihor raznosi“ joj kosu plavu, dok joj se dah gubi u „jeku“ ñegovu, — i suviše je poznata, toliko puta obrađena, i to vješto obrađena. A u pjesmama ove vrste neoriginalnost zamisli i utisaka isto je što i pjesnička nemoć, a možda i odsutnost potrebne mašte. Ljubav prema prirodi i veličanstvenosti joj, koja u ovim pjesmama ne može umaći, lijepa je stvar, ali nije dovoljna da i sami opisi to budu.

Ili pročitajte onaj slabi opis u „Priči Valova“ u kojem je mučno naći markantnih crta i nečega živopisnoga. Ja vas molim da G. Đukiću ne zamjerite, što je u ovoj pjesmi, u kojoj valovi pričaju kako je negda u staro, prastaro vrijeme k ñima došla jedna ninfa, lijepa i čedna, i kako je ona, kad je „pun sjete slatke mile ječao šumski mir“ (1), gledala „kud najgušća tmina vlada“ i onda su zvuci harfe ñezine pretvorili se u „gorak jad“ i lako „od toga doba vene“ radost i glas (glas vene!) valova, što „drhtavo žubore“ i tako dirlive priče znaju pričati, — opis tamne večeri tako nesnosno blijed, što meki vjetrić „miri“, što večer hodi i u rumeni suton brodi, što se glasi

rone i tako dale, jer on je mlad i néga treba, za Boga, maziti, štedjeti!

*
**

Prije nego što završim hoću još ovo da kažem.

G. Đukić hoće da je duhovit i to, poznajući zar mađarsku poslovicu da kraj biča puca, baš pri svršetku pjesme, te u takovim slučajevima, kad hoće da je nov i mimo ostale, on kao malo ko umije da pokvari utisak čitave pjesme. Tako je to u i inače slaboj „Ispovijesti“, koja s ovim „reskiranim“ stihovima počinje:

Jest, ja sam bio grob
Hladan i nijem,
Pust kao mrka noć
Bez glasa...

te u dosta lupkoj pjesmici „U Noći“, „Smrti“, a naročito u pjesmi „Réverie“. „U blage, mirisne noći“ u nému se „k'o prizrak besnene boli“ budi slika nézina, koju je „negda opojen, bezuman gled'o“, te prilazeći mu „tiho k'o večerni sumrak, k'o oproštajni uzdah iz grudi patnika koga“, ona „rukom dotiče svojom pepeo ljubavi“ négove,

I nešto im šapće ona, a ja požudno slušam:
K'o lišće kada se šumno javi iz jeseñeg mira
Leluja glas njen... a mene ubija sumnja
Da nije ogranak suh ta ruka, koja me dira...

*
**

Slab pjesnički mediokritet, bez plamene fantazije i originalnosti, sa veoma običnim osjećajima i mislima, sa dosta dobre voľe, a vrlo malo izgleda da će ikad nešto ukusnije, zdravije i skladnije moći da stvori, to je, eto, G. Đukić. Malena sveska najbanalnijih svagdašnjosti, nekoliko beskrvnih, pesimističkih i nedozrelih pokušaja, to je, eto, sve što Srpska Pjesma dobija ulazom G. Đukića u čestu falangu naših pjesnika novijega i najnovijega vremena. G. Đukić ne samo da nije pjesnik snage i velikih misli, pjesnik života i samostalnosti, nego on nema ni toliko pjesničke sposobnosti u sebi da svoje i odveć svakodneвне i, žalim što to moram reći, prorošetane, često

uzajmljene misli i osjećaje bar pomoću zvonka i umilata jezika izraziti može. Vidi se, do duše, da on mnogo truda ulaže da svoju poeziju što lepše odjene, jureći, skoro, za lijepim izrazom; i spolašnja forma njegovih stihova, i ako je redovno bez jačine, ima po koji put nečega lijepoga, ugladenoga na sebi, ali sve to nije dovoljno da njegovu pjesmu, tako siromašnu u mislima, u osjećanju, spase od bezvrijednosti. I bude li G. Đukić i na daļe tako pjevao, onda on ne će nikada steći prava na ime istinita, pa ni osrednjega pjesnika.

Deliblät.

I. Ivačković.

B I L E Š K E.

KNIŽEVNOST.

Imao bi biti zadatak ovoga lista da i o svijem kulturnijem pojavama progovori i o nima svoje čitaocē izvijesti. U ovogodišnje kulturne pojave spada polaganje kamena temelja za spomenik *Janu Husu* u Zlatnom Pragu, kojoj je svečanosti učestvovao cio češki narod. Pošto je Jan Hus u češkoj povjesti jedna od najznačajnijih pojava, s toga smo se obratili prijatelju našega lista g. Kosti Majkiću, koji je proveo pet godina na naukama u Pragu, da u našem listu prikaže rad češkoga „mistra“. G. Kosta Majkić rado se je odazvao našem pozivu, poslavši opširnu studiju o Janu Husu, podijelenu u četiri glave. U prvijem dvjema glavama pisac prikazuje stañe u katoličkoj crkvi prije Husa i rad Ğona Viklifa, u trećoj i četvrtoj glavi pisac izlaže prethodnike Husove u Češkoj i život i rad Husov. Radnja u ovolikom obimu prevelika je za naš list, te smo uzeli od druge glave život i rad Ğona Viklifa i cijelu treću i četvrtu glavu. Cijenimo da je i ovako slika potpuna, jer se ne može o Janu Husu govoriti, prije nego se u kratkijem potezima ne dodirne Ğon Viklif i prethodnici Husovi u Češkoj kao i vrijeme u kome su radili.

**

Jovan Grčić, profesor u N. Sadu izradio je *Istoriju srpske kniževnosti* za narod i školu. Prema kritici koja je izišla u „Ľetopisu Matice Srpske“ i drugdje, djelo nije uspjelo. Naročito se zamjera piscu da nije poznao sve važnije monografije posljednjega vremena koje osvjetļavaju pojedine periode u našoj literaturi. Sjem toga, Grčić je, veli se, i inače izradio oskudno ovo svoje djelo, redajući ponajviše biografske i bibliografske vijesti o pojedinim piscima i njihovim djelima, a ne dajući prave ocjene o djelima niti prave slike o piscima. U opće, Grčić se latio teškoga zadatka na kojem su i njegovi prethodnici na neuspjehē naišli. Odista, one knjige o istoriji srpske litera-

ture koje, su se u posljednje vrijeme pojavile, bile su sve slabe vrijednosti. Tako kniiga Ž. Simića, tako ona Đ. Šurmina, tako ona specijalna o dubrovačkoj kniževnosti XVI vijeka od M. Medini, tako najposlije i ova Grčićeva.

Drugovi pok. Milana Bugarinovića, slovoslagača u Sarajevu, izdali su poziv na pretplatu na jednu njegovu zbirku narodnih ženskih pjesama pod imenom *Sarajke*. Bugarinović je sabrao veliku množinu narodnih pjesama, pripovijedaka, zagonetaka, poslovia. Samijeh pjesama zabilježio je preko 100.000 stihova.

U „Slovenskoj Misli“ (br. 62 i 63) izišao je u podlisku kratak članak I. F. Ivaniševića *Kniževni listovi na Cetinu i radovi kniževnih radnika u nima*, u kojem se sumarnim pogledom prelaze svi kniževni listovi crnogorski koji su od 1870. na ovamo izlazili. Tu se najprije govori o „Crnogorci“ koja je 1870. izlazila pod uredništvom Sima Popovića; zatim o drugoj „Crnogorci“ koja je izlazila 1884. i 1885. pod uredništvom Jovana Pavlovića (pisac nalazi da je ona „nosila na sebi vrlo malo znakova crnogorskog tipa“ i da su na njoj najviše radili „izvañici“), o „Zeti“ iz god. 1885. pod uredništvom F. Kovačevića; o „Novoj Zeti“ iz 1889. (urednik L. Tomanović), za koju pisac veli da je „donijela malo više radova o Crnoj Gori i od Crnogoraca nego su toga donosili prvi kniževni listovi“ (pišćeve su simpatije ipak više za „Crnogorku“ Pavlovićevu o kojoj kaže da je „jedrija, vedrija, snažnija, bistrija i jača, a osobito u jeziku“); zatim, o „Lući“ iz 1895—1900. (uređivao kniževni odbor, docnije L. Perović) čiju prvu godinu pisac pretpostavlja drugima; i na poslijetku o „Kniževnom Listu“ koji je, kao što je poznato, počeo 1901. a prije kratkoga vremena prestao. Govoreći o ovim listovima, pisac pominje mnoge ne samo najvažnije članke i priloge i njihove auktoze. — Ovakvi pregledi su u mnogom pogledu korisni.

Poznata komedija Milovana Glišića „*Podvale*“ prevedena je na njemački pod naslovom *Ein Geniestreich*. Friedrich Krauss, poznati prevodilac „Pućine“ B. Nušića, preveo je i ovo Glišićevo djelo, i prijevodu dodao kratku biografsku i kniževnu certu o piscu „Podvale“. Prelazeći ovlaš sve glavnije pripovijetke i komedije Glišićeve, Krauss nalazi da Glišić „ćasno, vijerno i savjesno“ slika seoski život, da je „pravi, istiniti pjesnik“, da ima „srećan dar posmatrañia cijeloga ćovječijega života i sposobnost da primljene utiske izloži u prirodnom i neusiljenom obliku“, itd. Pored ovih taćnih i umjesnih rijeći o Glišiću, Krauss je dodao i nekoliko rijeći o kritici srpskoj i hrvatskoj, koje se ne odlikuju ni taćnošću ni umjesnošću. Govoreći o kritici, Krauss kao da ima pred očima izvjesnoga kritićara kojemu hoće da kaže opore stvari ma i nemao povoda tome, i upotrebljava ton i izraze koji se ne bi imali upotrebljavati u objektivnoj kritici i otmenoj kniževnosti. — Prijevod „Podvale“ je dobar i taćan.

UMJETNOST.

Najnovija slika gosp. M. Murata. Naš prijatelj akademski slikar gosp. Marko Murat dovršio je svoju najnoviju sliku *Proćeće*. Slika je iz niza

koji je naš slikar ranije započeo i koji obuhvata pojedine motive iz prirode dubrovačke obrađene i shvaćene pjesnički. Ona predstavlja jedan graciozan kraj naše okolice u punoj bujnosti proleća. Po srijedi je, i s kraja na kraj slike, jedan red kapinike, prolećnog cvijeća našega, koji zatvara obale kao vijenac živopisan i karakterističan. Iza toga vijenca vidi se u daljini more tiho i nepregledno, u desnom kraju jedan krajičak otoka, odozgo nebo po kojem sa viju tanki i vazdušasti oblaci. Pejzaž ovaj krase i izražavaju dvije ženske figure, jedna plava s izrazom ushićenja i veselosti na licu i druga crnijih očiju i kose koja predstavlja pribranost i filozofsku mirnoću; obje su prozračne, eterične, u elegantnim i poetičkim stavovima. Svojom kombinacijom boja, naime žutom sjajnom bojom kapinike, bijelom bojom odijela ovih dviju figura, modrom bojom mora, što je sve obasjano punom i neposrednom sunčanom svjetlošću, ova graciozna i vedra slika čini vrlo prijatan utisak. Ona je jedna od najboljih slika gosp. Murata, i mi se radujemo ovom uspjehu našega proslavljenoga zemljaka.

* *

U *K. S. Narodnom Pozorištu* u Biogradu obraća se veća pažnja prijevodima klasičnih djela iz tuđih literatura. Nedavno je davan prvi put Shakespeare-ov komad „Vesele Žene Vindsorske“, a sada se sprema za predstavu jedna od najboljih klasičnih tragedija Corneille-a „Cid“, u novu prijevodu, u stihu.

* *

Ovih dana predstavljan je u Narodnom Kazalištu u Zagrebu *Knez od Sembrije*, dramski fragmenat Branislava Nušića. Ovaj par excellence dramatični komadić od tako je nesumnjivog efekta, da se uvijek jako dopao svuda gdje je god predstavljan. Zagrebačke novine takode pišu o njemu s vrlo velikom pohvalom.

LICA.

Stogodišnjica od smrti Alfierija. — Od 8 do 11 ovog mjeseca proslavio je talijanski grad Asti uspomenu na stogodišnjicu od smrti svoga velikoga sina Viktorija Alfieri.

Rođen u jednoj malenoj plemićkoj porodici koja se sva bila odala vojništvu, dvorskim dužnostima ili uživaću u opće, Alfieri je mogao i sam za tijem poći i svršiti kako su i mnogi drugi svršili. Ali je u duši mladog Alfierija bila neka neodređena i neodoljiva težnja za znanjem i književnošću, i on, za malo godina, radeći i grozničavo se pašteći da svoju površnu i mršavu školsku kulturu ojača, dospije dotle da od slaba, nežno zadahnuta početnika u poeziji postane tvorcem tragedije u Italiji. Prije nego bio je po neki zaslužni pokušaj na polju tragedije, ali tragedije nije bilo. Vijek Preporodaja koji se toliko za tijem trudio, nije uspio ni najmañe. Alfieri je stvorio tragično pozorište u Italiji. Koliko vrijedi to pozorište, pitaju se još i danas literarni kritičari talijanski i svjetski u opće. Prebacuje mu se danas nemodernost, stara škola, preživjeli pravac kojega se držao, tvrd i negibak stil, ali, sve i da bi se ta prebacivanja i usvojila, imalo bi puno da se prizna Alfieriju. Radeći po ugledu na Corneille-a i Racine-a

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

i na druge velike francuske tragičare, on je uspio da stvori heroičan i poetičan svijet, karaktere uzorne i primjerne koji su pobuđivali i danas pobuđuju oduševljenje i patriotizam u mladim srcima talijanskim. Njegove tragedije, zadahnete tadašnjim političkim prilikama u njegovoj zemlji, disale su jakom mržnjom proti tiraniji, toplom ljubavlju prema slobodi. I ako je moda za Alfierijem u mnogome prošla, ipak njegovim djelima svak priznaje velike usluge koje su njegovoj domovini učinila, kao i veliku vrijednost koju u sebi uvijek ima naročita klasična „poezija alfijerska“.

DRUŠTVA I USTANOVE.

24. novembra u Budvi će biti proslava *dvadesetpetogodišnice od dana smrti Stjepana Mitrova Lubiše*, pripovjedača srpskoga. Proslava se počinje parastosom u crkvi a završava akademijom u veče u dvorani čitaonice. Program akademije je ovaj: govor g. Marka Gregovića o književnom značaju Lubiše; deklamacija Zmajeve „Pjesme o pjesmi“ (g.dica Marica Čuda), čitanje „Kaňoša Mačedonovića“ (g. Đ. Zenović), deklamacija pjesme I. Simeonovića Čokića „U spomen S. M. Lubiši“ (g. I. Luketić), predstava „Zle Žene“ Sterijine (izvode delektanti), apoteoza Lubiši (živa slika).

Profesorsko društvo u Srbiji držalo je svoj godišni skup 16. pr. mj. na kojem su držali predavanja gosp. Milivoje Jovanović i St. Maksić, o izvjesnim školskim i pedagoškim pitanjima. Raspravljana su i pitanja iz škole i vaspitanja, a među njima je najvažnije ono: „O ustanovi javnih popularnih predavanja.“ Kako je profesorski zbor riješio to pitanje, ne znamo, ali što možemo odmah još sad reći to je, da je ovo pitanje jedno od najvažnijih prosvjetnih pitanja u Srbiji i da bi ga što prije valjalo praktično riješiti. U svijem zemljama drže se javna predavanja za široku publiku, pa bi to valjalo i za Srbiju. U nas ovamo toga nema, i mi dobro osjećamo kolika je to šteta.

Lekarsko društvo riješilo je da se za iduću godinu sazove u Biograd srpski lekarski kongres. Da razradi ovu misao izabran je naročiti odbor, koji će imati da razmisli i o tome, da li bi bilo zgodnije da se pozovu i srpski prirodničaci, pa da to bude kongres srpskih lekara i prirodničaka.

RAZNO.

Dubrovački natpis u Staroj Srbiji. — Ovijeh se dana kod katoličke crkve u srpskome selu Letnici, kraj Kosova Poľa, u Staroj Srbiji, otkrio pod zemljom starinski jedan grob s ovijem natpisom na ploči bez naznačene godine:

HIC NICOLAVS
IAZET PATRITIVS
RAGVSINVS
DE BONA

U tome selu, koje se zove i Crna Gora, ima na istome mjestu još tri groba što s latinskim što s talijanskim natpisom. Po godinama na njima, oni su između 15. i 17. vijeka. Na jednom piše da je u njemu neka Mare Vickova.